

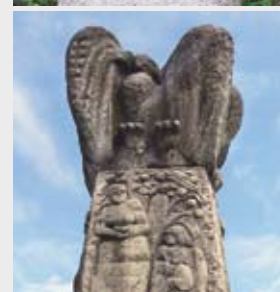
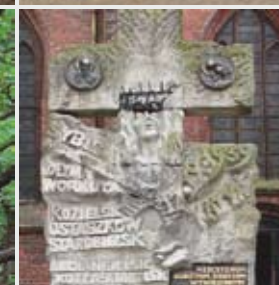
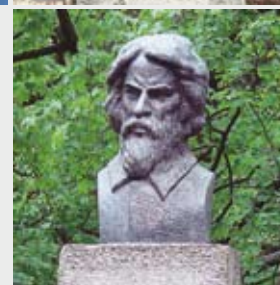
LESZEK LASKOWSKI

Doktor nauk humanistycznych w zakresie historii. Pracownik Koszalińskiej Biblioteki Publicznej im. Joachima Lelewela. Zajmuje się historią najnowszą i regionalistyką. Członek Kolegium Redakcyjnego „Rocznika Koszalińskiego” i zespołu ds. nazewnictwa placów i ulic przy Prezydencie Koszalina. Współpracuje z Instytutem Pamięci Narodowej. Należał do Stowarzyszenia Komitetu Budowy Pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego w Koszalinie. Był jednym z inicjatorów powstania, przy Sanktuarium na Górze Chełmskiej, pomnika „Drogi do Wolności” – poświęconego powstańcom listopadowym. Autor artykułów naukowych i popularnonaukowych. Opublikował m.in. biografię „Roman Abraham. Losy dowódcy” (Wydawnictwo Naukowe PWN – 1998). Współautor wydawnictwa poświęconego kard. Ignacemu Jeżowi – „Świadek historii” (Koszalińska Biblioteka Publiczna – 2004).

ISBN 978-83-87317-65-2

Pomniki Koszalina

LESZEK LASKOWSKI

Pomniki Koszalina

LESZEK LASKOWSKI

przewodnik

Wydawnictwo sfinansowane przez Urząd Miejski w Koszalinie

Wydawca:

Koszalińska Biblioteka Publiczna im. Joachima Lelewela
Plac Polonii 1, 75-415 Koszalin
tel. centrala: 094 348 15 40
e-mail: kbp@biblioteka.koszalin.pl
www.biblioteka.koszalin.pl

Redakcja:

Anna Marcinek-Drozdalska

Fotografie:

Marek Jóźków

Skład i druk:

Wydawnictwo „Alta Press”
ul. Zwycięstwa 168
75-612 Koszalin
tel. 094 346 51 77
www.altapress.pl

ISBN 978-83-87317-65-2

LESZEK LASKOWSKI

POMNIKI
KOSZALINA

KOSZALIN 2009

Szanowni Państwo

Pomniki są świadectwami nie tylko naszej historii, lecz również odzwierciedleniem zbiorowej i indywidualnej pamięci o ludziach, wydarzeniach, wartościach ważnych dla każdego z nas.

Jestem przekonany, że „Pomniki Koszalina” będą doskonałym kierunkowskazem dla zainteresowanych naszym miastem, jego historią i kulturą.

Dziękuję Koszalińskiej Bibliotece Publicznej im. J. Lelewela, panu dr. Leszkowi Laskowskiemu za podjęcie i opracowanie tak ważnej tematyki. Dziękuję wszystkim, którzy przyczynili się do powstania publikacji.

Mirosław Mikietyński
Prezydent Koszalina

Wstęp

Pomniki, obeliski, głazy, tablice i inne formy upamiętnień są odbiciem historii, losów i świadomości każdej lokalnej społeczności. Wywierają jednocześnie wpływ na sposób myślenia nowych pokoleń, mimo że czasami wydaje się, że przechodzą one obojętnie obok bohaterów i wydarzeń zapisanych w kamieniu i brązie.

W oddawanym do rąk czytelnika opracowaniu starano się ująć wszystkie istniejące obecnie w Koszalinie upamiętnienia. Dokumentują one wielość tradycji i doświadczeń składających się na świadomość tworzącego się po 1945 r. społeczeństwa miasta i regionu – czerpiącego z dziedzictwa wielu krain historycznych Polski. Jesteśmy cały czas świadkami rodzenia się nowych inicjatyw – przygotowywane są m.in.: epitafium kardynała Ignacego Jeża na ścianie katedry, obelisk poświęcony nieistniejącemu już „staremu” cmentarzowi przy ul. Młyńskiej i upamiętnienie rotmistrza Witolda Pileckiego.

Tematyka upamiętnień znajdowała swoje miejsce w publikacjach popularnonaukowych.¹ Najbogatszym źródłem w tym zakresie pozostaje lokalna prasa i, bezpośrednio, środowiska społeczne z konkretnymi - żyjącymi ludźmi, którzy wychodzili z pomysłami i inicjatywami upamiętnień – zwłaszcza od 1989 r., gdy trzeba było „nadrobić” dziesięciolecia zamazywania i ograniczania społecznej pamięci.

Książka jest skierowana do ludzi interesujących się historią i współczesnością naszego miasta. Jej adresatem jest przede wszystkim młodzież koszalińskich szkół, w których realizowana jest edukacja regionalna.

Autor

1 E. Żuber, *Pomniki miejsca pamięci w Koszalinie*. Koszalin – Szczecin 1988; B. Konarski, *Pomniki Koszalina*, „Wędrowiec Zachodniopomorski” 2003, nr 9, s. 9-16; P. Michalak, *Pomniki III Rzeczypospolitej w Koszalinie*. W: Ziemia Koszalińska 1945-2005. *Historia i pomniki*. Pod red. Leszka Laskowskiego. Koszalin 2005, s. 133-151.

Pomnik Jana Pawła II

Usytuowany w pobliżu katedry i zwrócony w kierunku ratusza, jest dziełem kieleckiej rzeźbiarki Anny Grabiwody. Postać Ojca Świętego, odlana w brązie, przedstawiona jest z pastorałem i podniesioną prawą ręką. Postument z piaskowca i brązową tablicę umieszczoną z frontu wykonał Zygmunt Wujek. Z tyłu postumentu wmontował natomiast fragment skały z kamieniołomów pod Krakowem, w których w czasie wojny pracował Karol Wojtyła.

Pomysłodawcą pomnika był, zmarły przed jego ukończeniem, biskup ordynariusz Czesław Domin, a fundatorami księża diecezji, przy wsparciu koszalińskiego samorządu. Odświeżenia dokonano 1 VI 1996 r., w piątą rocznicę wizyty Jana Pawła II w Koszalinie. Pomnik poświęcił nuncjusz apostolski abp Józef Kowalczyk.

Napis na brązowej tablicy zamieszczonej na cokole jest cytatem z homilii wygłoszonej przez papieża w czasie pamiętnej Mszy św. na placu przed kościołem pw. Ducha Świętego: „Stąd, znad Bałtyku proszę was, wszyscy moi rodacy, abyście nigdy nie zapomnieli Bożego prawa i prawdy: «„Jam jest Pan Bóg twój...” (Dekalog). Jan Paweł II. Koszalin - 1 czerwca 1991”» Biskup Senior Ignacy Jeż w refleksji, po różańcu odmówionym w katedrze – tak jak w czasie papieskiej wizyty, mówił: „Z perspektywy czasu, właśnie tych pięciu lat, te słowa jak i cała wizyta urosły w naszych oczach do niesłychanie istotnego i niewątpliwie najważniejszego wydarzenia w dziejach naszego miasta – ze względu na obecność Namiestnika Chrystusowego, jak i doniosłość wypowiedzianych przez Niego słów...”

Pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego

Spółeczny Komitet Budowy Pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego związał się w 1998 r., w 80. rocznicę odzyskania przez Polskę niepodległości. Przez całą kadencję władz samorządowych w latach 1998–2002 trwał spór między inicjatorami upamiętnienia a lewicowymi władzami miasta o miejsce, formę i w ogóle sens budowy pomnika Marszałka w Koszalinie. Spór w czasach, gdy postać J. Piłsudskiego miała oczywiste miejsce w szkolnych programach nauczania – w wymiarze lokalnym przybrał formę konfliktu o zagospodarowanie sfery świadomości historycznej społeczeństwa regionu.

12 II 2000 r. akt erekcyjny budowy pomnika podpisali: Ryszard Kaczorowski – ostatni Prezydent II Rzeczypospolitej, senator Krzysztof Majka – pierwszy przewodniczący Stowarzyszenia Komitet Budowy Pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego, bp Marian Gołębiowski i wojewoda zachod-

niopomorski Władysław Lisewski. Akt przekazano w depozyt bp. M. Gołębiewskiemu.

Po zmianie władz, wraz z upływem kadencji, zamiast budowy pomnika na placu Zwycięstwa przestał być problemem. Środki na budowę zbierano sprzedając cegielki. W szkołach przeprowadzono akcję zbiórki złomu. Na wniosek Prezydenta Koszalina Mirosława Mikietyńskiego Rada Miejska wsparła inicjatywę kwotą 100 tys. zł., z czego wykorzystano 50 tys. zł. Duży wkład miały firmy komunalne, Przedsiębiorstwo Budowlane „Przemysłówka”, koszańscy przedsiębiorcy i mieszkańcy miasta.

11 XI 2003 r. pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego na placu Zwycięstwa został odsłonięty w obecności ok. 5 tys. koszańców. Odsłonięcia dokonali: Prezydent Koszalina Mirosław Mikietyński, biskup ordynariusz Marian Gołębiewski i przewodniczący Komitetu Budowy Pomnika Paweł Michalak. Autorem rzeźby jest Romuald Wiśniewski. Sylwetka Marszałka z szablą u boku odlana jest z brązu. Ma 4,6 m wysokości, a razem z postumentem 9,5 m. Na obłożonym ciemnym granitem betonowym postumencie zamieszczono napis: „Józef Piłsudski 1867-1935. Pierwszy Marszałek Polski. Dał Polsce Wolność, Granice, Moc i Szacunek”. Poniżej znajduje się cytat z poezji Juliusza Słowackiego: „Ziarnem Polski być jeden prosty człowiek może, jak w ziarnku żyta – żyje całe przyszłe zboże.”

Spółcześni związani ze Stowarzyszeniem Komitet Budowy Pomnika, realizując swoje plany, doprowadzili do tego, że plac Zwycięstwa z pomnikiem Marszałka stał się głównym miejscem obchodów uroczystości patriotycznych w Koszalinie, łączącym mieszkańców miasta niezależnie od ich zapatrywań politycznych. W skład władz Stowarzyszenia wchodził: Paweł Michalak – przewodniczący, Tadeusz Rogowski, Ryszard Wiśniewski, Maria Piłat, Bogdan Krawczyk, Zbigniew Piłat, Marian Kowalski, Stanisław Grodowski, Stefan Romecki.

Tadeusz Rogowski podsumował w lokalnym wydaniu „Gościa Niedzielnego” spór o upamiętnienie Marszałka: „Kilkuletni konflikt o pomnik, a tak naprawdę – o pamięć historyczną, nie może ulec zapomnieniu. Jest zbyt cenną i pouczającą lekcją, aby okryć go błoną milczenia. Dzieje pomnika są pełne nieoczekiwanych sytuacji i paradoksów, których nie powstydziliby się sam Mrozek. [...] W uroczystości odsłonięcia pomnika 11 listopada uczestniczyło tysiące koszańców. Powielane przez lata mity i zwyczajne kłamstwa o Piłsudskim, w jednej chwili runęły w gruzy; rozsypały się jak domek z kart.”

Pomnik Ofiar bolszewizmu

Stoi przed koszalińską katedrą, jest wykonany z piaskowca. W bryłę krzyża została wkomponowana głowa ukrzyżowanego Chrystusa w koronie cierniowej - symbolizująca polską Golgotę Wschodu. Na ramionach krzyża znajdują się medaliony w brązie: Matka Boska Kozielska – tuląca przestrzealoną głowę żołnierza i św. Maksymilian Kolbe – patron diecezji koszalińsko-kołobrzeszkiej. Poniżej w kamieniu zostały wykute nazwy miejsc polskiego męczeństwa: „Sybir, Moskwa-Łubianka, Kołyma, Workuta, Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk, Archangielsk, Kotłas, Tobolsk, Magadan, Bernaul, Kuropaty, Lwów, Wilno, Grodno, Makainzołot, Katyń, Borowicze, Swierdłowski” i data agresji ZSRR na Polskę – 17 IX 1939. Na tablicy z brązu zamieszczono dedykację: „Mężczyznom, kobietom i dzieciom wywiezionym do łagrów Północy, Dalekiego Wschodu i Kazachstanu 10 II 1940... , zmarłym z głodu, zimna, prześladowań, rozstrzelanym w masowych egzekucjach, żołnierzom poległym na polu chwały.” Na tylnej części pomnika, od strony katedry, wykuto scenę przedstawiającą kobietę ratującą swoje dziecko w czasie zsyłki.

Pomnik, wykonany przez Zygmunta Wujka we współpracy z koszalińskim artystą rzeźbiarzem Dariuszem Bachurem, powstał z inicjatywy Komitetu Budowy, któremu przewodniczył koszaliński historyk Tadeusz Gasztold. Odświeżony 19 XI 1989 r. pomnik poświęcił bp Ignacy Jeż. Apel poległych odczytał sybirak Piotr Karpowicz.

Upamiętnienie powstało z ofiarności darczyńców i poprzez publiczną zbiórkę w formie sprzedaży cegiełek. Głównymi darczyńcami byli: Zygmunt Wujek – ofiarował materiał i swoją pracę oraz ksiądz prałat Jan Borzyszkowski – proboszcz katedry.

Pomnik Martyrologii Narodu Polskiego

Pomnik został odsłonięty i poświęcony 1 IX 1995 r. przez bpa Ignacego Jeża, w 56. rocznicę napaści Niemiec na Polskę. Znajduje się na cmentarzu komunalnym przy ul. Gnieźnieńskiej. Stanowi panteon poświęcony Polakom poległym i prześladowanym w czasie II wojny światowej, a także w latach powojennych. Idea budowy pomnika zrodziła się w zarządzie koszalińskiego okręgu Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej, przy aprobacie proboszcza katedry – ks. Jana Borzyszkowskiego. Autorami pomnika są architekt Roman Maciejko i rzeźbiarz Zygmunt Wujek.

Pomnik to krzyż wykonany ze stalowych elementów poniemieckiego wagonu kolejowego, symbolizujący transporty więźniów i jeńców wojennych, a pod krzyżem umieszczono szyny kolejowe z osią wagonu, na których wspiera się ołtarz. Podstawą krzyża jest monument z piaskowca, na którym znajdują się płaskorzeźby z cytatem z homilii Jana Pawła II w czasie jego wizyty w Koszalinie: „Przez wiele lat czekaliśmy na to, aby ten głos mógł zabrzmieć.”

Wokół pomnika usytuowano, wraz ze stopniowym pojawianiem się społecznych inicjatyw upamiętnień, wykonane w kamieniu i brązie tablice - epitafia z symboliką i dedykacjami: 1) Virtuti Militari – żołnierzom II wojny światowej; 2) Polska Walcząca – żołnierzom AK i BCH; 3) Za Wolność i Lud – żołnierzom podziemia; 4) Katyń – pomordowanym polskim jeńcom; 5) Polacy pod okupacją – ofiarom obozów i łagrów; 6) ofiarom bolszewizmu – pomordowanym i represjonowanym w latach 1944-1956; 7) żołnierzom górnikom – represjonowanym w latach 1949-1959; 8) polskim robotnikom przymusowym; 9) zesłańcom syberyjskim; 10) żołnierzom Szarych Szeregów; 11) pomordowanym na Kresach; 12) pomordowanym dzieciom wojny w latach 1939-1945; 13) żołnierzom AK więzionym w Borowiczach koło Moskwy; 14) żołnierzom 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK; 15) Polakom Wołynia; 16) represjonowanym członkom „Solidarności”; 17) lotnikom alianckim; 18) żołnierzom spod Monte Cassino.

W trakcie uroczystości odsłonięcia pomnika w tablice epitafijne wmurowano urny z ziemią z Katynia, Ostaszkowa, Starobielska i innych miejsc mordów polskich oficerów, żołnierzy i policjantów dokonanych przez sowieckie NKWD.

Pomnik gen. Władysława Sikorского

Pomnik, autorstwa Zygmunta Wujka, został odsłonięty 4 VII 2003 r. - w 60. rocznicę śmierci generała. Inicjatorem upamiętnienia była Miejsko - Powiatowa Rada Kombatantów. Środki na jego wykonanie zostały zebrane przez kombatantów.

Pomnik postawiono pierwotnie na skwerze przy Galerii „Emka”, bez wymaganych zezwoleń. Po wielomiesięcznych sporach na forum Rady Miejskiej i w lokalnych mediach, w lipcu 2004 r. został przeniesiony na ulicę Dworcową, na miejsce przy, nazwanym później, skwerze Ofiar Katyńskich.

Na granitowym obelisku o wysokości ok. 5 metrów znajdują się płasko-rzeźby nawiązujące do życiorysu generała i losów jego żołnierzy – od I wojny światowej i odrodzenia Polski w 1918 r. po śmierć Naczelnego Wodza w katastrofie nad Gibraltarem. Na obelisku artysta rzeźbiarz umieścił elementy z żeliwa patynowanego.

Górze obelisku wieńczy orzeł Wojska Polskiego według wzoru z 1939 r. W części środkowej umieszczony został odlew głowy W. Sikorskiego – pod nią napis dedykacyjny: „Generał Władysław Sikorski 1881-1943. Premier Rządu Rzeczypospolitej Polskiej. Naczelný Wódz Polskich Sił Zbrojnych. Walczył i zginął za naszą wolność. Społeczeństwo miasta i powiatu Koszalin 4 VII 2003.”

Na czterech bokach obelisku znajdują się tablice z brązu poświęcone walce o niepodległość i martyrologii narodu polskiego:

Tablica z symbolem sybiraków (orłem rozrywającym łańcuchy) i napisem: „Pamięci Golgoty Wschodu wdzięczni Bogu za ocalenie i powrót sybiracy.”

Tablica z symbolem Polski Walczącej i Armii Krajowej oraz napisem: „Zawsze wierni Ojczyźnie. Żołnierzom jednostek regularnych Wojska Polskiego i konspiracji niepodległościowej ZWZ-AK. Kombatanci.”

Tablica z symbolem Polski Walczącej z harcerską lilijką i słowami: „Za nami lata wojny i okupacji, przed nami rzeczywistość wolnej Polski. Nie należymy do przeszłości... To przyszłość należy do nas. Gotowi jesteśmy podjąć zadania za siebie i za tych co odeszli. Harcerki i harcerze.”

Tablica ze znakiem Związku Inwalidów Wojennych i napisem: „Bóg – Honor – Ojczyzna. 84 lata w służbie Niepodległości. Członkowie Związku Inwalidów Wojennych. Okręg Koszalin – Słupsk.”

Tablica z dedykacją: „Generałowi Władysławowi Sikorskiemu, Naczelnemu Wodzowi WP, zawsze wierni żołnierze Rzeczypospolitej Polskiej, byli więźniowie polityczni Ziemi Koszalińskiej.”

Pomnik gen. Władysława Andersa

Losy koszalińskiej inicjatywy upamiętnienia generała mogłyby posłużyć za filmowy scenariusz. W maju 1991 r. przy ul Dworcowej, w 47. rocznicę bitwy pod Monte Cassino, odbyła się uroczystość odsłonięcia popiersia dowódcy II Korpusu, umieszczonego na miejscu popiersia... gen. Karola Świerczewskiego z okresu PRL. Zamiany dokonano bez zgody Rady Miejskiej. Po pewnym czasie „nieznani sprawcy”, a prawdopodobnie „zbieracze metali kolorowych”, ukradli popiersie generała, które było wykonane z... patynowanego gipsu.

Nową lokalizacją upamiętnienia generała stał się deptak niedaleko gmachu dawnego Urzędu Wojewódzkiego, gdzie pomnik został odsłonięty 11 VI 1994 r. Wykonany jest z piaskowca, z wkomponowanym popiersiem z brązu gen. W. Andersa. Marmurowy głaz zwieńczający pomnik z miniaturką klasztoru ma przypominać szczyt Monte Cassino. Z przodu pomnika znajduje się inskrypcja: „Generał Władysław Anders”, na prawej stronie we wnęce - kapliczka z wykonanym w metalu wizerunkiem Matki Boskiej, która szła z żołnierzami II Korpusu, i wryty napis: „W 50-tą rocznicę Bitwy o Monte Cassino 1944-1994”.

Na pomniku zamieszczono znaki jednostek wchodzących w skład II Korpusu Polskiego: 5. Kresowej Dywizji Piechoty (żubr), 2. Warszawskiej Dywizji Pancerniej (warszawska „Syrenka”) i 3. Dywizji Strzelców Karpackich (choinka). Na monumencie zamieszczono również herb bpa polowego Józefa Gawliny, który brał udział w bitwie o Monte Cassino.

11 VI 1994 r. akt erekcyjny oraz kamień pochodzący ze Wzgórza Monte Cassino wmurowali: Ryszard Piszczeczki – prezes koszalińskiego okręgu Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej i Bogdan Krawczyk – Prezydent Koszalina. Symbolicznego przecięcia wstęgi dokonali: uczestnicy ataku na Monte Cassino – Władysław Banaś i Bronisław Kowalski, Tomasz Slepski – podchorąży Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Obrony Przeciwlotniczej i harcerka Ewelina Saczyńska.

Autorem pomnika jest Zygmunt Wujek. Pomnik W. Andersa w Koszalinie jest pierwszym pomnikiem wystawionym generałowi w Polsce po 1989 r. Inicjatorami budowy upamiętnienia byli kombataneci.

Obelisk Jana Pawła II

2 VI 1996 r. na terenie Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej odsłonięto obelisk z napisem dedykacyjnym upamiętniający krótką wizytę Jana Pawła II w Straży Granicznej dnia 1 VI 1991 r., kiedy to Ojciec Święty wracał samochodem osobowym z Góry Chełmskiej i na terenie obecnego COSSG przesiadł się na „papamobile” – błogosławiąc zebranych funkcjonariuszy. Zaprojektowany został przez koszalińskiego artystę plastyka Andrzeja Ciesielskiego a wykonany z żelbetonu przez Jerzego Bujnickiego.

Inicjatorami pomnika byli - bp Czesław Domin i ówczesny komendant Ośrodka mjr Tadeusz Frydrych. Architektura upamiętnienia nawiązuje do stacji - kapliczki przydrożnej. Na granitowej tablicy umieszczono napis zawierający cytaty z wygłoszonego 2 VI 1991 r. przemówienia papieża do żołnierzy w Zegrzu Pomorskim: „Uważajcie siebie za sługi wolności i bezpieczeństwa Ojczyzny.» Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II w piątą rocznicę Jego pobytu na tej ziemi funkcjonariusze i pracownicy COSSG w Koszalinie. Koszalin 2 VI 1996”.

3 VI 2006 r. odsłonięto zamieszczoną na obelisku granitową tablicę z wizerunkiem twarzy papieża i napisem „Jan Paweł II 1920-2005”. Fundatorami byli pracownicy i Zarząd Zakładowy Związku Zawodowego Pracowników Cywilnych MSWiA Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej. Zaprojektowaną przez Ryszarda Munzera płytę wykonał zakład kamieniarski „Almak” Marka i Bolesława Kwiatkowskich.

Upamiętnienie Prymasa Stefana Wyszyńskiego

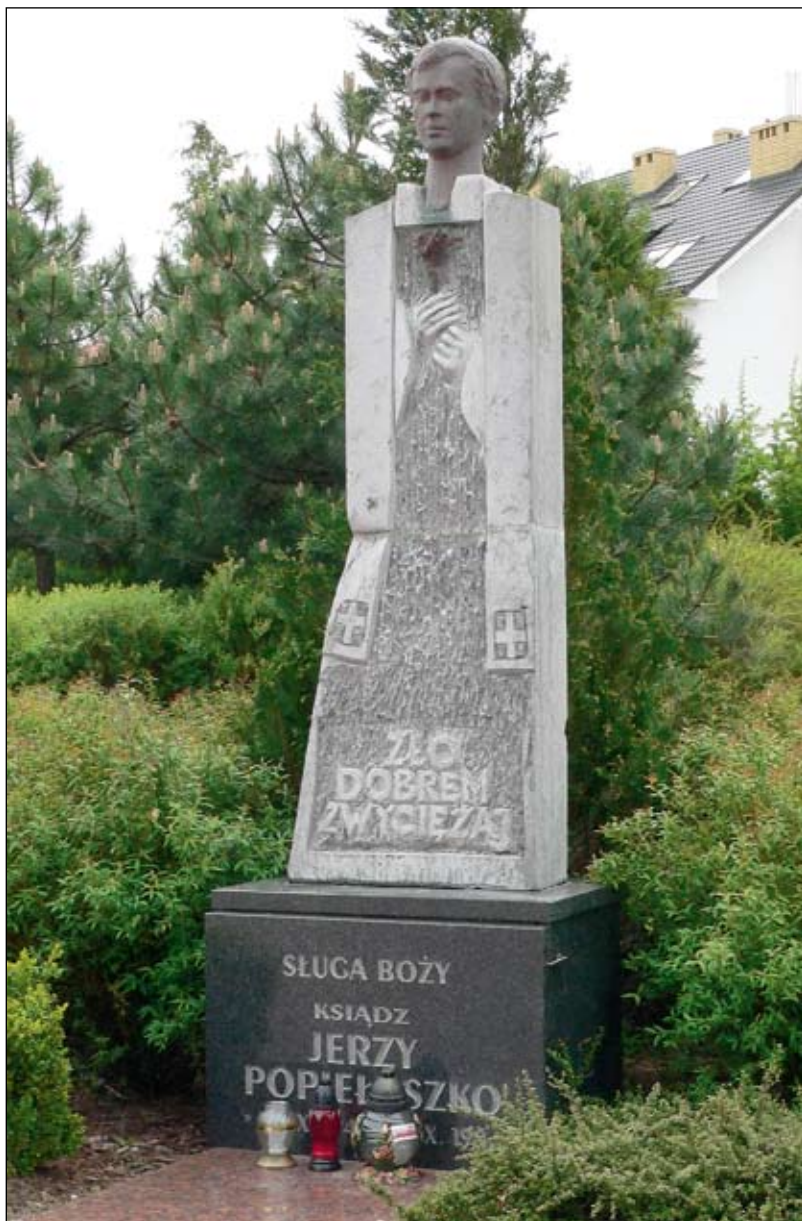
W 1982 r., w rocznicę sześćsetlecia Jasnej Góry, z inicjatywy bpa Ignacego Jeża na ścianie katedry umieszczone zostało upamiętnienie Prymasa Stefana Wyszyńskiego, wykonane z brązu przez Zygmunta Wujka.

Nad stojącą postacią Prymasa w szatach liturgicznych i z pastorałem, znajduje się wizerunek Matki Bożej Częstochowskiej spięty datami 1382 – 1982. Pod spodem czytamy napis w języku łacińskim dedykowany przez biskupa ordynariusza Ignacego Jeża, biskupa pomocniczego Tadeusza Werno, duchowieństwo i Lud Boży:

„PERILLUSTRISSIMO ECCLESIAE IN PATRIA NOSTRA
PRIMATI STEPHANO S.R.E. CARDINALI WYSZYŃSKI
SACRI POLONIAE MILLENNI AUCTORI INOBILITO – IN
DECENNIO A REEXSISTENTIA SUA FELICITER PERAC-
TO DIOCESIS COSLINENSIS – COLUBREGANAE”

(NAJCZCIGODNIEJSZY DUSZPASTERZ PRZEWODNI-
CZĄCY KOŚCIOŁA W NASZEJ OJCZYŹNIE, JEGO EMI-
NENCJA KSIĄDZ BISKUP, PRYMAS KARDYNAŁ STEFAN
WYSZYŃSKI, ORGANIZATOR NIEZAPOMNIANEGO JU-
BILEUSZU TYSIĄCLECIA POLSKI – NA DALSZE DZIESIĘ-
CIOLECIA POWROTU DO MACIERZY, NIECH UŚWIĘ-
CA I USZCZĘŚLIWIA SWOIM WSTAWIENNICTWEM
DIECEZJĘ KOSZALIŃSKO - KOŁOBRZESKĄ).

Odślonięcie płaskorzeźby związane było z uroczystościami dziesięciolecia diecezji koszalińsko-kołobrzesckiej. 26 VI 1982 r. obradowała w Koszalinie Konferencja Episkopatu Polski. W przeddzień, 25 VI 1982 r., zebrała się Rada Główna KEP i po zakończeniu zebrania Prymas Józef Glemp, w obecności biskupów i kardynałów, odsłonił i poświęcił upamiętnienie.

Pomnik ks. Jerzego Popiełuszki

Powstał z inicjatywy proboszcza parafii pw. św. Kazimierza ks. Ryszarda Łopaciuka i prezesa Akcji Katolickiej Antoniego Sporeckiego. Pomnik dłuta Zygmunta Wujka, usytuowany koło kościoła pw. św. Kazimierza, odsłonięto 17 XII 2001 r. Poświęcenia dokonał bp Marian Gołębiewski.

Postać księdza została wykonana z marmuru kieleckiego, a głowa w brązie. Przesłaniem posługi zamordowanego kapelana „Solidarności” są widniejące słowa św. Pawła – „Zło dobrem zwyciężaj”.

We wmurowanym akcie erekcyjnym pomnika zamieszczono modlitwę o beatyfikację ze słowami: „Boże nieskończenie dobry, który obdarzyłeś swego sługę ks. Jerzego Popiełuskę łaską wierności powołaniu kapłańskiemu aż do męczeńskiej śmierci, prosimy Cię słowami papieża Jana Pawła II, aby z tej śmierci wyrosło dobro, tak jak z Krzyża – Zmartwychwstanie...” Na granitowym postumencie czytamy napis: „Sługa Boży ksiądz Jerzy Popiełuszko 14 IX 1947 – 19 X 1984.”

Brama upamiętniająca wizytę Jana Pawła II

Została wybudowana przed wejściem do kościoła pw. Ducha Św. w 1996 r., w piątą rocznicę wizyty Ojca Świętego w Koszalinie. Odprawiona dnia 1 VI 1991 r. Msza św. na pobliskim placu była głównym i największym spotkaniem Jana Pawła II z mieszkańcami Pomorza Środkowego.

Inicjatorem i fundatorem upamiętnienia była parafia. Projektantem bramy, podobnie jak kościoła i całego kompleksu parafialnego, był inż. arch. Andrzej Lorek.

Boczne filary bramy zostały wybudowane z cegły klinkierowej, a zwieńczający łuk ze zbrojonego betonu. Na łuku, po obydwu stronach bramy, widoczny jest herb papieski wytłoczony w miedzianej blasze. Po obydwu stronach, od wewnątrz filarów, zamieszczono czarne tablice granitowe z napisami wykonanymi w mosiądzu.

Na tablicy po prawej stronie widnieje myśl przewodnia z 1. Listu św. Pawła do Tesaloniczan, towarzysząca IV pielgrzymce Ojca Świętego do Ojczyzny: „Bogu dziękujcie. Ducha nie gaście”. Poniżej widzimy cytat z homilii wygłoszonej przez papieża w czasie Mszy św. na placu przy kościele pw. Ducha Św. dnia 1 VI 1991 r.: „...Dekalog: dziesięć słów. Od tych dziesięciu prostych słów zależy przyszłość człowieka i społeczeństw, przyszłość narodu, państwa, Europy, świata... IV pielgrzymka Ojca Świętego Jana Pawła II do Ojczyzny. Koszalin, 1 czerwca 1991 r.”

Na tablicy po lewej stronie widnieje nawiązanie do słów papieża dotyczących koszalińskiego wiatru od morza i impresja na temat jego pielgrzymki: „...Wiatr towarzyszy mi od pierwszego momentu przybycia na ziemię polską nad Bałtykiem w Koszalinie... Papież wierzy w wiatr, w ten z wieczernika, w ten z pięćdziesiąticy. Wierzy, że słowa rzucone na ten polski wiatr nie zostaną poniesione w niewiadomym kierunku, tylko pójdą tak, jak Słowo Boże, które w wieczernika na wszystkie krańce ziemi pchnął potężny wiatr Ducha Świętego.”

Anioł Pokoju

Pomnik autorstwa Zygmunta Wujka stanął przed Wyższym Seminarium Duchownym w 1991 r., przed wizytą Ojca Świętego w Koszalinie – na Jego powitanie.

Anioł wykuty w piaskowcu niesie tarczę herbową Jana Pawła II odlaną z brązu. Poniżej czytamy przesłanie: „Boże uczyni nas zwiastunami dobrej nowiny”. Podstawa pomnika została wbudowana między dwa autentyczne koła młyńskie przywiezione z Głębczka – wsi położonej niedaleko brzegów jeziora Krosino i rzeki Drawy, gdzie na spływach kajakowych odpoczywał Karol Wojtyła.

Na kamieniu młyńskim po lewej stronie artysta rzeźbiarz umieścił wykonanego z brązu gołębia trzymającego gałązkę oliwną – symbol pokoju. Inicjatorami i fundatorami pomnika byli bp Ignacy Jeż i Wyższe Seminarium Duchowne.

Krzyż Jubileuszu Chrześcijaństwa

Kościół pw. św. Kazimierza, ze względu na swojego patrona wywodzącego się z dynastii Jagiellonów a będącego patronem Litwy, zajmuje szczególne miejsce w sercach koszalinian pochodzących z Wileńszczyzny i w ogóle z Kresów Wschodnich. Parafia wspiera inicjatywy związane z podtrzymaniem tego nurtu tradycji katolickiej i narodowej.

Stojący przy kościele Krzyż Jubileuszu Chrześcijaństwa wykonany jest z drewna spod Góry Chełmskiej. U stóp krzyża usytuowano granitowy głaz, wydobyty w czasie budowy kościoła. Na szczycie głazu znajdują się trzy krzyże w brązie, nawiązujące do Góry Trzech Krzyży w Wilnie. W kamieniu został wyryty znak Jubileuszu Chrześcijaństwa. Autorem jest Zygmunt Wujek, a fundatorem parafia.

W ścianie przedsionka kościoła pw. św. Kazimierza znajduje się inny symbol kresowych korzeni wielu koszalinian - kamień węgielny. Został przywieziony z Wilna i poświęcony przez Jana Pawła II na Górze Chełmskiej w 1991 r. Obok kamienia zamieszczono złoty krzyżyk rodziny Gasztoldów, którzy zostali wywiezieni z Kresów na Syberię.

Pomnik Janka Stawisińskiego

Jest pomnikiem nagrobnym – znajduje się na miejscu spoczynku Janka Stawisińskiego na cmentarzu komunalnym. Jest kompozycją dwóch krzyży. Dwie zestawione w pionie bryły granitu tworzą w prześwicie kształt krzyża, w którym został umieszczony drugi krzyż - z brązu, ze scenami z życia Janka Stawisińskiego.

Na płycie nagrobnej z granitu umieszczony jest odlew w brązie hełmu górniczego Janka ze śladem kuli, lampka górnicza i epitafium w brązie ze słowami: „Śp. Jan Paweł Stawisiński. Górnik” i cytat z młodopolskiego poety Artura Oppmana (Or-Ota): „Za śmierć dla jutra, za ten lot słoneczny, o Polsko, odmów odpoczynek wieczny.” Na granitowym krzyżu i umieszczonej na nim brązowej płycie czytamy: „Ugodzony śmiertelną kulą 16 XII 1981 r. w kopalni „Wujek”, zmarł 25 I 1982 r. Miał lat 21.”

Pomnik powstał w latach 1982-1983, głównie dzięki zaangażowaniu Zygmunta Wujka. Zbiórkę pieniędzy prowadzono w konspiracji – drogą sprzedaży cegiełek. Większość cegiełek wydrukowali na specjalnym papierze Paweł Michalak i Zygmunt Wujek. Przed 1989 r. Służba Bezpieczeństwa usuwała składane na grobie wieńce i kwiaty.

Pomnik „Byliśmy - Jesteśmy - Będziemy”

Znajduje się na Rynku Staromiejskim. Został odsłonięty 4 III 1965 r., w 20. rocznicę zdobycia Koszalina przez Armię Radziecką. Tworzą go trzy pionowe, dziesięciometrowe słupy betonowe. Na łączącej słupy opasce widnieje płaskorzeźba piastowskiego orła i napis „Byliśmy – Jesteśmy – Będziemy”, będący cytatem z książki Stefana Żeromskiego „Wiatr od morza”. Pomnik symbolizuje trzy włócznie rycerskie, zatknięte po boju w ziemię.

Na płycie pod pomnikiem czytamy napis: „XX rocznica wyzwolenia Koszalina 4 III 1965 r.” Pod pomnikiem złożono urny z ziemią z pobojowisk 1945 r. na Pomorzu Środkowym. W pobliżu zamieszczono współczesny herb Koszalina. Twórcami pomnika są artysta rzeźbiarz Michał Józefowicz oraz architekci Andrzej Lorek i Andrzej Katzer.

Aleja Dębów Pamięci

15 V 2006 r. w parku, w miejscu „starego cmentarza”, w sąsiedztwie Koszalińskiej Biblioteki Publicznej, posadzono 25 siedmioletnich dębów kolumnowych (szypułkowych), które utworzyły Aleję Dębów Pamięci. Drzewa posadzili prezydenci miasta sprawujący władzę od 1973 r. – w przypadku osób nieżyjących ich małżonki, a także duchowni różnych wyznań.

Uczczono patrona miasta św. Jana Chrzciciela oraz zasłużone postacie z dziejów Koszalina od średniowiecza do 1945 r.: biskupa Hermanna von Gleichena, Zakon Cysterek, Johanna Micraeliusa, księcia Jana Fryderyka, księcia Kazimierza VII, księcia Franciszka I, księcia Ulryka, rodzinę Schwederów, rodzinę Loewe, Johanna Davida Wendlanda, Johanna Ernsta Benno, Christiana Wilhelma Hakena, Rudolfa Juliusa Emmanuela Clausiusa, Ernsta Augusta Brauna, Ludwiga Karkutscha, Hansa Grade, rodzinę Hendessów,

Friedricha Schlutiusa, rodzinę Borchardtów, Berthę von Massow, Friedricha Onnascha (ojca) i Friedricha Onnascha (syna), Augusta Friedricha Bernhar-
da von Gerlach-Parsow, dra Isaaca Mosera, Friedricha Wilhelma Strahla.

Miejsce lokalizacji Alei Dębów Pamięci – „stary” cmentarz, na którym spoczywa wielu wybitnych niemieckich koszalinian – był miejscem pochówków w latach 1819-1926. Został zlikwidowany na przełomie lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych ubiegłego wieku.

Zasłużeni koszalinianie to:

Biskup kamieński Hermann von Gleichen, który w dniu 23 V 1266 r., przyznał Koszalinowi prawa miejskie, a w 1278 r. sprowadził do miasta Zakon Cysterek.

Johann Micraelius (1597-1658) urodzony w Koszalinie historyk, profesor teologii i filozofii, autor „Kroniki Pomorskiej”, znawca języka polskiego.

Książę Jan Fryderyk (1542-1600), ewangelicki biskup kamieński, władca Pomorza, który rozpoczął budowę zamku koszalińskiego.

Książę Kazimierz VII (1557-1605), biskup kamieński i władca pomorski, rezydował na zamku koszalińskim. Tu również rezydowali: książę Franciszek I (1577-1620) – biskup kamieński, władca bytowski, władca szczeciński oraz książę Ulryk (1589-1622) – biskup kamieński.

Mieszkająca w Koszalinie od średniowiecza **rodzina Schwederów** piastowała stanowiska burmistrzów i rajców. Pułkownik Michael Schweder wraz ze swoim szwagrem starostą koszalińskim Gabrielem Loewe założył w Koszalinie fundację rodzinną, której statut w 1730 r. zatwierdził król pruski Fryderyk Wilhelm I. Także przedstawiciele rodziny Loewe odcisnęli ślad swojej bytności w dziejach Koszalina jako burmistrzowie, rajcy, żołnierze, dyplomaci i fundatorzy (razem ze Schwederami).

Johann David Wendland (1691-1756) był koszalińskim dziejopisem, autorem pierwszej kroniki miasta spisywanej w latach 1737-1756.

Johann Ernst Benno (1777-1848) to najwybitniejszy koszaliński pisarz doby Romantyzmu. Spoczywa na „starym” cmentarzu.

Christian Wilhelm Haken (1723-1791) był pastorem parafii ewangelickiej w Jamnie, regionalistą i badaczem dziejów Koszalina, autorem pierwszej wydanej drukiem monografii Koszalina w 500-lecie nadania praw miejskich.

Rudolf Julius Emmanuel Clausius (1822-1888) zapisał się w dziejach światowej nauki jako jeden z najwybitniejszych fizyków, twórca II zasady termodynamiki.

W czasie długoletnich rządów burmistrza **Ernsta Augusta Brauna** (1783-1859) (pochowanego na „starym” cmentarzu) utworzono w Koszalinie gimnazjum, wybudowano gazownię i nowy ratusz.

Ludwig Karkutsch (1813-1891) był kupcem, działaczem społecznym. Ufundował w 1900 r. budynek domu opieki, zajmowany dziś przez policję (przy ul. Krakusa i Wandy).

Hans Grade (1879-1946) to pochodzący z Koszalina pionier lotnictwa. W 1908 roku dokonał pierwszego w Niemczech przelotu samolotem silnikowym.

Członkowie rodziny **Hendessów** zaznaczyli się w dziejach miasta od 1816 r. jako wydawcy i drukarze.

Friedrich Schlutius (1789-1855) był kupcem i przedsiębiorcą. Zbudował w Koszalinie największą na Pomorzu papiernię. Został pochowany na „starym” cmentarzu.

Żydowska rodzina **Borchardtów** mieszkała w Koszalinie od XVIII w., zajmując się kupiectwem i zakładając manufaktury.

Bertha von Massow była przełożoną zgromadzenia diakonis „Salem”, którego działalność związana jest z dziejami koszalińskiego szpitala. Zmarła 6 IV 1945 r. w wyniku pobicia – stając w obronie jednej z siostr napastowanej przez rosyjskiego żołnierza i została pochowana na „starym” cmentarzu.

Friedrich Onnasch (ojciec) był superintendentem Kościoła ewangelicko-augsburskiego, przeciwnikiem nazizmu. Friedrich Onnasch (syn) był księdzem ewangelickim. I ojciec i syn zostali zamordowani przez Rosjan w 1945 r.

August Friedrich Bernhard von Gerlach-Parsow (1837-1906) sprawował urząd starosty (landrata) powiatu koszalińskiego. Był Honorowym Obywatel Koszalina. W 1873 r. założył w mieście browar.

Dr Isaac Moser (zmarły w 1878 r.) był miejskim radcą sanitarnym, lekarzem i filantropem, nazywanym „lekarzem ubogich”. Spoczywa na „starym” cmentarzu.

Friedrich Wilhelm Strahl (1848-1931), z zawodu kupiec, zapisał się jako inicjator wielu inwestycji miejskich, przewodniczący Rady Miejskiej i Honorowy Obywatel Miasta.

Inicjatorem upamiętnienia w formie Alei Dębów Pamięci był Społeczny Komitet Ratowania Starego Koszalina na czele z Jerzym Gryniewiczem. Posadzone dęby poświęcone etapowi pomorsko-niemieckiemu w historii Koszalina to tylko część realizacji. Następne dęby będą upamiętniać Polaków.

W czerwcu 2006 r., w 15. rocznicę wizyty Jana Pawła II w Koszalinie, posadzono dąb ku Jego pamięci. 15 X 2008 r., w przeddzień 30. rocznicy wyboru na papieża, koło drzewka stanął granitowy głaz z wykutym napisem: „Papież Jan Paweł II Honorowy Obywatel Koszalina”.

30 VI 2008 r. zostało posadzone drzewo poświęcone kardynałowi Ignacemu Jeżowi (1914-2007) – więźniowi obozu koncentracyjnego w Dachau, organizatorowi i pierwszemu biskupowi ordynariuszowi diecezji koszalińsko-kołobrzeszkiej w latach 1972-1992, który 1 VI 1991 r. w imieniu lokalnego Kościoła przyjmował w Koszalinie Jana Pawła II - jednej z najbardziej znaczących postaci historii miasta i regionu, symbolizującej polskie dzieje Pomorza Środkowego. Obok usadowiono upamiętniający Go głaz z napisem: „Kardynał Ignacy Jeż Honorowy Obywatel Koszalina”.

Dąb Pokoju

Znajduje się przy ul. Zwycięstwa, naprzeciwko Centrum Kultury 105. Posadzony został 22 V 1978 r. przez Japończyka, który przeżył zrzucenie bomby atomowej na Hiroszimę. Obok umieszczony jest, wykonany przez Zygmunta Wujka, blok piaskowca z napisem: „Dąb Pokoju. Kverko de Paco. 22 V 1978”.

Inicjatorami posadzenia dębu byli esperantyści z krajów nadbałtyckich, którzy przebywali w Koszalinie i Mielnie w czasie kolejnej wiosny esperanckiej.

Pomnik

„Więzi Polonii Zagranicznej z Macierzą”

Koszalin od 1970 r. stał się miejscem przedsięwzięcia kulturalnego, które w warunkach ograniczeń PRL miało wymiar niezwykły – Festiwalu Chórów Polonijnych, któremu od 1976 r., ze względu na rosnącą rangę imprezy, dodano przymiotnik „światowy”. Festiwal przetrwał i promuje miasto w świecie.

Dzięki inicjatywie uczestników I Festiwalu, odbywającego w dniach 14-25 VIII 1970 r., wybudowano amfiteatr noszący dziś imię Ignacego Jana Paderewskiego. Z inicjatywy śpiewających rodaków powstał także jedyny w świecie pomnik „Więzi Polonii Zagranicznej z Macierzą” znajdujący się na placu Polonii przy Koszalińskiej Bibliotece Publicznej. Odślonięty został 21 VII 1976 r., w czasie inauguracji III Festiwalu, przez Władysława Kozdrę – I sekretarza KW PZPR. Jego twórcą jest Romuald Grodzki.

Pomnik, wykonany z piaskowca, stanowi czworoboczny słup zwężający się ku dołowi. Słup podzielony jest na trzy kwatery – płaskorzeźby. W najniższej części przedstawiony jest lud polski, matki tulące dzieci, kobieta schylona nad bochnem chleba. W części środkowej znajdują się sylwetki żołnierzy w hełmach, odwrócone, odchodzące w przeszłość. Najwyższa część płaskorzeźb to obraz współczesności: zbieranie owoców, sianie zboża, praca. Na górze usytuowane jest gniazdo orłów. Obok pomnika znajduje się bryła piaskowca z napisem: „Pomnik Więzi Polonii z Macierzą. Odślonięty – 1976.”

Wykonanie pomnika zostało zlecone przez Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Koszalinie. Pomnik ufundowali uczestnicy festiwalu chórów polonijnych. Plac Polonii z obeliskiem jest stałym miejscem uroczystości związanych z Polonijnym Latem i cyklicznie organizowanym Światowym Festiwalem Chórów Polonijnych.

Pomnik „Rodła”

Znajduje się w pobliżu Koszalińskiej Biblioteki Publicznej. Wykonany jest z jednej bryły granitu, zwężającej się ku górze. Na frontowej ścianie kamienia wyryte jest „Rodło” – znak Związku Polaków w Niemczech z okresu międzywojennego z odzwierciedleniem przebiegu Wisły na mapie Polski. Na górze pomnika znajduje się obecnie orzeł wykonany z marmuru, nawiązujący symboliką do ryngrafu ze zjazdu Związku w 1938 r. w Berlinie. Czytamy napis dedykacyjny na brązowej tablicy, który zawiera trzecią z pięciu Prawd Polaków głoszonych przez Związek: „Polak Polakowi bratem. W LX rocznicę powstania V Dzielnicy Związku Polaków w Niemczech. Pamięci tych, co oddali życie za Polskę.”

Pomnik jest dziełem Zygmunta Wujka. Został odsłonięty 12 X 1982 r. przez Henryka Jaroszyka – działacza Związku Polaków w Niemczech i Eugenię Rojszyk – nauczycielkę tajnego nauczania. Odsłonięcie upamiętnienia nastąpiło w czasie obradującej w Koszalinie sesji na temat: „Dzieje tajnego nauczania”, zorganizowanej przez Klub Byłych Nauczycieli Tajnego Nauczania i Klub „Rodło” – działający przy Koszalińskim Towarzystwie Społeczno-Kulturalnym.

Pomnik „Tym, którzy walczyli o polskość i wolność Pomorza”

Pracę nad koszalińskim pomnikiem, którego drewniana makieta powstała w 1977 r., Władysław Hasiór rozpoczął w 1978 r. W roku następnym podjął też prace nad podobnym monumentem – „Płomiennie ptaki” – w Szczecinie. Oba zostały ukończone w 1980 r. W. Hasiórowi w realizacji projektu pomagały koszalińskie zakłady pracy i szkoły. W opracowaniu autorstwa Ireny Grzesiuk-Olszewskiej, wydanym przez Polską Akademię Nauk w 1995 r. pt. „Polska rzeźba powojenna 1945-1995”, dzieło uznano za znaczącą pracę w historii polskiej rzeźby pomnikowej. W latach osiemdziesiątych artysta, w związku z poparciem udzielonym gen. Wojciechowi Jaruzelskiemu, był bojkotowany przez środowisko plastyczne.

Określany potocznie „Ptakami Hasióra” pomnik został oficjalnie odsłonięty dopiero 11 X 1982 r., w przeddzień ówczesnego święta Ludowego Wojska Polskiego. Usytuowany przy zbiegu ulic Jana Pawła II, Juliana Fałata i Gdańskiej, wykonany jest z żeliwa. Ma ok. 80 m długości, a w najwyższym fragmencie 6,5 m wysokości. Elementem dominującym są ptaki symbolizu-

jące orły, osadzone na bojowych rydwanach i ciągnące za sobą wieloskibowe pługi. Na skarpie znajdują się dwadzieścia cztery obiekty rzeźbiarskie. Jedną z form łączących całą konstrukcję są strzały, sugerujące płonienne pociski. Podczas uroczystości pomnik „płonie”, co przyczyniło się do nazywania go także „płonącymi ptakami”. Na tablicy z brązu u stóp pomnika zamieszczono napis: „Tym, którzy walczyli o polskość i wolność Pomorza. Autor: Władysław Hasior. W 39. rocznicę powstania Ludowego Wojska Polskiego. 11 X 1982 r.”

Pomnik budził kontrowersje polityczne i artystyczne już w latach 1980-1981. Obecnie, po poddaniu renowacji, jest jednym z wartościowszych i ciekawszych obiektów plastycznych miasta, dobrze komponującym się z nowymi budynkami Politechniki Koszalińskiej. W 2008 r. został wpisany do Krajowego Rejestru Zabytków.

Pomnik Cypriana Kamila Norwida

Znajduje się w Parku Książąt Pomorskich, w pobliżu Domku Kata. Piersie poety wykonane z brązu ustawione jest na cokole z granitu z inskrypcją: „Cyprian Kamil Norwid 1821-1883”.

Pomnik będący dziełem warszawskiego rzeźbiarza Ferdynanda Jarochy (cokół wykonał Zygmunt Wujek) został odsłonięty w lipcu 1980 r. dzięki staraniom Teatru Propozycji „Dialog” i jego założycielki – Henryki Rodkiewicz, w związku ze zbliżającymi się obchodami stulecia śmierci artysty. Był drugim pomnikiem C.K. Norwida w Polsce.

Pomnik Adama Mickiewicza

26 XI 1998 r. w parku miejskim przy ul. 1-go Maja odsłonięto pomnik wieszczka. W białym marmurze osadzone jest popiersie poety z brązu. Na cokole znajduje się tablica z napisem: „Witaj jutrzeńko swobody! Adamowi Mickiewiczowi w 200. rocznicę urodzin. Rodacy. W 80. rocznicę odzyskania niepodległości. 1998.” Na bokach górnej bryły marmuru wyryto nazwy miejscowości związanych z ważnymi wydarzeniami w życiu poety – „Nowogródek, Wilno, Konstantynopol, Paryż, Rzym, Petersburg, Odessa, Lozanna”.

Inicjatywa uczczenia poety wyszła od nauczycieli i uczniów I Liceum Ogólnokształcącego im. St. Dubois. Inicjatorką idei była Halina Michalak – nauczycielka języka polskiego. Część środków na wykonanie pomnika i kolorowy złom zebrali uczniowie. Autorem upamiętnienia jest Zygmunt Wujek.

Pomnik „Drogi do Wolności”

Zlokalizowany jest przy wejściu na teren Sanktuarium Matki Bożej Trzykroć Przedziwnej na Górze Chełmskiej. Poświęcony jest żołnierzom – powstańcom listopadowym, którzy, internowani przez Prusaków, budowali drogę z Koszalina do Sianowa.

Z inicjatywą upamiętnienia pobytu powstańców w Koszalinie wystąpiło Katolickie Stowarzyszenie „Civitas Christiana”, które z własnych środków i przy wsparciu innych instytucji ufundowało pomnik – dziesięcotonowy głaz granitowy. Na nim umieszczono wykonane z żeliwa patynowanego: krzyż, orła w koronie z okresu Powstania Listopadowego – kopię orła z pomnika gen. Józefa Śmiechowskiego z cmentarza Łyczakowskiego we Lwowie, dwa herby Koszalina – stary (głowę św. Jana) i nowy (rycerza na koniu) oraz plaketkę „Civitas Christiana”. Na głazie wyryto cytaty z „Warszawianki” – „...Leć nasz orle w górnym pędzie. Sławie, Polsce, światu służ!...” i dedykację – „Żołnierzom polskim – Powstańcom Listopadowym internowanym przez władze pruskie w 1831, budowniczym drogi przez Górę Chełmską. Rodacy”.

Autorem pomnika jest Zygmunt Wujek. Powstał dzięki działalności i wsparciu różnych środowisk. Losy powstańców przypominał w piśmiennictwie naukowym i na łamach lokalnej prasy w latach dziewięćdziesiątych XX w. dr Tomasz Katafiasz – historyk z Pomorskiej Akademii Pedagogicznej. Autorem pierwszego projektu upamiętnienia był ks. Henryk Romanik – biblista i poeta, związany z życiem duchowym sanktuarium na Górze Chełmskiej. Inicjatorzy budowy pomnika uzyskali wsparcie m.in. od Zarządu Dróg Miejskich w Koszalinie, Nadleśnictwa Karnieszewice (które przekazało granitowy głaz), Przedsiębiorstwa Budowlanego „Przemysłówka” oraz innych instytucji i osób.

Uroczystość odsłonięcia miała miejsce 29 XI 2005 r., w 175. rocznicę wybuchu Powstania Listopadowego. Akt erekcyjny wmurował senator Paweł Michalak. Pomnik poświęcił bp Kazimierz Nycz. Okolicznościowy list przesłała Barbara Czartoryska – przewodnicząca Rodzinnego Związku Czartoryskich herbu Pogoń Litewska – rodu na trwałe zapisanego w dziejach Powstania Listopadowego i popowstaniowej Wielkiej Emigracji.

Pomnik Bogarodzicy Dziewicy

Na skwerze przy ul. Zwycięstwa, w pobliżu kościoła pw. św. Wojciecha, znajduje się postawiony w 1957 r., nie bez utrudnień czynionych przez ówczesne władze i Służbę Bezpieczeństwa, wizerunek Matki Bożej z gwiazdną aureolą wykonaną w brązie. Na postumencie widnieje napis: „Bogarodzica Dziewica. Pamiątka Nowenny 1000-lecia 1957-1966. Mieszkańcy Rokosowa.” Twórcą wykonanego z betonu polichromowanego pomnika był, mieszkający wówczas w Koszalinie, artysta rzeźbiarz Jan Nowicki.

Idea Wielkiej Nowenny, programu duszpasterskiego przygotowującego Polaków do obchodów tysiąclecia Chrztu Polski, była próbą wprowadzenia w życie Jasnogórskich Ślubów Narodu odczytanych 26 VIII 1956 r. – w trzechsetną rocznicę Ślubów Lwowskich króla Jana Kazimierza. Autorem tekstu ślubowania był, więziony w tym czasie w Komańczy, Prymas Polski kard. Stefan Wyszyński. W 1962 r., w okresie nasilania się antykościelnej polityki państwa, Wydział ds. Wyznań zabronił wiernym gromadzenia się przy figurze na Rokosowie.

Pomnik Ludwika Zamenhofs

Znajduje się na skwerze w pobliżu gmachu EMPiK przy ul. Zwycięstwa. Został odsłonięty w październiku 1969 r.

Jest kompozycją granitowych głazów, wykonaną przez Zygmunta Wujka. Na najwyższym położonym wyryta jest pięcioramienna gwiazda – symbol ruchu esperanckiego i napis w języku esperanto: „Per Esperanto por la mondo paco” (Przez esperanto do światowego pokoju). L. Zamenhofowi koszalinianie 1969”. Inicjatorem upamiętnienia był koszaliński oddział Polskiego Związku Esperantystów.

Pomnik „Braterstwa Broni”

Znajduje się na cmentarzu wojennym przy ul. Gnieźnieńskiej. Został odsłonięty 4 XI 1967 r. Wykonany jest z betonu.

Na tle rozwianego sztandaru z sierpem i młotem przedstawione są sylwetki żołnierzy – polskiego i radzieckiego podających sobie ręce. Postacie żołnierzy mają po 8 m wysokości. W pobliżu pomnika znajdują się zbiorowe mogiły żołnierzy radzieckich. Ich prochy zostały przeniesione w 1966 r. z cmentarza, który znajdował się przy ul. Piaskowej.

Pomnik jest dziełem rzeźbiarzy – Melchiora Zapolnika, Michała Kuśnierza, Romualda Grodzkiego i Ryszarda Moroza. Obliczenia konstrukcyjne wykonał Ryszard Popik. Tablice nagrobne w piaskowcu to dzieło Zygmunta Wujka. Po obydwu stronach wejścia na teren upamiętnienia znajdują się tablice w języku polskim i rosyjskim z napisem: „Cmentarz wojenny żołnierzy Armii Radzieckiej poległych w walkach o wyzwolenie Ziemi Koszalińskiej w 1945 r.”

Pomnik „Zwycięskiej Armii Radzieckiej”

Wykonany w stylu socrealistycznym, przedstawia żołnierza radzieckiego z karabinem oraz dziecko trzymające gołębia pokoju. Pomnik autorstwa Franciszka Duszenki i Adama Haupta, wykonany z piaskowca, został odsłonięty 19 IX 1954 r. na placu Zwycięstwa przed Urzędem Wojewódzkim.

Okoliczności powstania pomnika wiążą się z epoką stalinowskiego zniewolenia Polski i jej krańcowego podporządkowania ZSRR. 18 IX 1954 r. w sali Wojewódzkiego Domu Kultury w Koszalinie odbyła się uroczysta akademie poświęcona inauguracji obchodu Miesiąca Pogłębiania Przyjaźni Polsko-Radzieckiej. Nazajutrz w uroczystości odsłonięcia pomnika, przy dźwiękach „Międzynarodówki”, wzięli udział m.in. Stefan Matuszewski – członek Rady Państwa i przedstawiciel Armii Radzieckiej.

Relacja zamieszczona w „Głosie Koszalińskim” odzwierciedlała kanony ówczesnej propagandy: „Z wysokiego cokołu patrzy na miasto żołnierz – bohater wykuty w mocnym granicie. Tak mocnym i trwałym jak trwałą i mocną jest przyjaźń polskiego i radzieckiego narodu.” Na tablicy dedykacyjnej pomnika zamieszczono napis: „Zwycięskiej Armii Radzieckiej wyzwolicielce odwiecznie polskiej Ziemi Koszalińskiej w dziesięciolecie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. Społeczeństwo miasta Koszalina.”

Po 1989 r. jego ideowe przesłanie stało się rozbieżne z przywracaną wizją historii Polski – państwa nie pełniącego już funkcji satelity wobec wschodniego sąsiada. W 1997 r. Rada Miejska zdecydowała o przeniesieniu z należnymi honorami pomnika z placu Zwycięstwa na cmentarz wojenny. Pomnik został rozebrany 11 VIII 1998 r. W marcu 2001 r. postawiono go na obniżonym cokole na cmentarzu wojennym.

Wykonanie decyzji władz miejskich współgrało z funkcjonującym od kilku lat pomysłem postawienia na placu Zwycięstwa pomnika Marszałka Józefa Piłsudskiego.

Głaz Pamięci Gminy Żydowskiej

Zlokalizowany jest w Parku im. Ksiąząt Pomorskich, w pobliżu miejsca, gdzie stała, podpalona przez nazistów w czasie tzw. „nocy kryształowej” w 1938 r., dziewiętnastowieczna synagoga. Inicjatywa upamiętnienia wyszła od Międzynarodowego Stowarzyszenia im. Dietricha Bonhoeffera i środowiska Żydów amerykańskich. Tablicę z napisem w trzech językach (polskim, angielskim i niemieckim) przywiozła z USA grupa dwunastu Amerykanów żydowskiego pochodzenia. Cokół z kamieni – pozbieranych z fundamentów synagogi oraz granitowy głaz ufundował i przygotował Zygmunt Wujek.

Odsłonięcia upamiętnienia dokonano 3 października 1999 r. W uroczystości uczestniczyli Żydzi z USA, Niemiec i Polski. Wśród nich byli potomkowie osób, które mieszkały w Koszalinie lub w jego okolicy i wyemigrowały jeszcze przed wybuchem II wojny światowej. Na tablicy czytamy: „Pamięci Gminy Żydowskiej mieszkającej w okolicach Koszalina do 1942 roku. W tym miejscu stała największa synagoga. 9-go listopada 1938 roku naziści spalili wszystkie synagogi i zniszczyli nagrobki żydowskie. Do 1942 roku ostatni Żydzi koszalińscy zostali wypędzeni, większość do obozów śmierci na Wschodzie.” Podobne tablice odsłonięto w Szczecinie, Sławnie i Tychowie.

Upamiętnienie starego cmentarza żydowskiego

14 VII 2005 r. odbyła się uroczystość związana z upamiętnieniem starego cmentarza żydowskiego w Koszalinie przy ul. Rzecznej. Na ogrodzonym terenie dawnego cmentarza odsłonięto tablicę zamieszczoną na granitowym głazie z napisem w języku polskim i hebrajskim – „Pamięci spoczywających tu Żydów mieszkańców Koszalina. Niech dusze ich będą związane w węzeł życia. Koszalin 2005”.

Przy wejściu na cmentarz zamieszczono tablicę w języku polskim i hebrajskim z informacją: „Cmentarz żydowski założony w 1750 r., zamknięty w 1900 r. W czasie „nocy kryształowej” w 1938 r. zniszczony przez niemieckich nazistów. Z łącznej liczby ok. 120 osób społeczności żydowskiej w Koszalinie tylko nielicznym udało się przeżyć Holocaust. Przechodniu uszanuj miejsce spoczynku zmarłych.”

Obok głazu ustawiono jedyną zachowaną macewę pochowanego na starym cmentarzu Davida Barucha (1840-1879) – stryjecznego dziadka Leslie Barucha Brenta, który wziął udział w uroczystości. Fundatorem upamiętnienia cmentarza był Prezydent Koszalina Mirosław Mikietyński. Roboty wykonywał Zarząd Dróg Miejskich kierowany przez Zbigniewa Piłata. Przedsięwzięcie było konsultowane z Fundacją Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego. W realizację upamiętnienia zaangażowani byli ks. Henryk Romanik i artysta fotografik Zdzisław Pacholski.

Upamiętnienie nowego cmentarza żydowskiego

24 V 2006 r. nastąpiło odsłonięcie pomnika upamiętniającego nowy cmentarz żydowski przy ul. Raclawickiej, na którego części stoją dziś gmachy Politechniki Koszalińskiej. Pomnik wykonany z piaskowca w formie płyty stylizowanej na żydowską macewę, dłuta Zygmunta Wujka, został opatrzone napisem w języku polskim i hebrajskim – „Pamięci Żydów koszalińskich pochowanych na nowym cmentarzu (1900-1938). Niech dusze ich będą związane w węzłku żyjących. Koszalin – 2006 r.” Na pomniku autor zamieścił płaskorzeźbę z motywem złamanego drzewa, symbolem przerwane go życia, zaczerpniętym z macewy oraz gwiazdę Dawida.

Cmentarz został zniszczony w czasie „nocy kryształowej” w 1938 r. O tamtych wydarzeniach tak pisze ks. Henryk Romanik w książce „O Żydach w Koszalinie”: „Niemcy poprzewracali nagrobki, niektóre wrzucili do rzeki, a dom pogrzebowy przy nowym cmentarzu spalono i zburzono. Zachowało się jedynie mieszkanie chrześcijańskiego stróża cmentarza. Odtąd zakazano pochówków i pogrzeby tutejszych Żydów odbywały się w Słupsku”.

Inicjatorami upamiętnienia, zrealizowanego w porozumieniu z Fundacją Ochrony Dziedzictwa Żydowskiego, byli pracownicy Politechniki Koszalińskiej, ks. Henryk Romanik i Zdzisław Pacholski. W uroczystości odsłonięcia wziął udział m.in. pochodzący z Koszalina prof. Leslie Baruch Brent.

Bp Kazimierz Nycz w swoim wystąpieniu sięgnął do historii Pomorza Środkowego: „Coraz bardziej dojrzewamy i wiemy, że nie wolno tej historii współczesnej pisać i budować na gruzach poprzednich pokoleń. Chcemy te warstwy kulturowe, także religijne, i te wszystkie tradycje, które się spletały w fundament historii tej ziemi, szanować, do nich nawiązywać i na nich budować”.

Lapidarium na cmentarzu koszalińskim

Inicjatywa utworzenia lapidarium wyszła od władz miejskich Koszalina i położonego w Niemczech, w Nadrenii Północnej-Westfalii, miasta Minden, gdzie po II wojnie światowej znalazło się wielu niemieckich koszalinian. W realizację przedsięwzięcia zaangażowane było miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej. Lapidarium zostało zaprojektowane i zrealizowane przez Zygmunta Wujka i Wiktora Wujka. Składa się ze 152 nagrobków i ich fragmentów pochodzących z różnych koszalińskich cmentarzy, które wcześniej znajdowały się w magazynach PGK lub w zbiorach prywatnych. Czas powstania nagrobków, ustawionych po dwóch stronach malowniczej alejki cmentarnej, obejmuje okres około dwustu lat.

Centrum upamiętnienia stanowi granitowa płyta ze stalowym krzyżem pochodzącym z jednego z nagrobków. Na płycie znajduje się przesłanie w języku polskim i niemieckim – „Pamięci Niemców wyznania ewangelickiego oraz wszelkich innych wyznań, żyjących i pracujących przed nami w Koszalinie i okolicy”. Nad napisem czytamy cytat z Psalmu 31,16 – „W rękach Twoich są czasy moje”.

W czasie uroczystości odsłonięcia i poświęcenia lapidarium, dnia 23 V 2002 r., modlitwę ekumeniczną odmówili bp Michał Warczyński z Kościoła ewangelicko-augsburskiego, bp senior Ignacy Jeż i Friedrich Karl Scheel – duchowny ewangelicki pochodzący z Koszalina. Obecna była delegacja władz miejskich Minden.

Pomnik pamięci zmarłych koszalinian

W 1997 r. w pobliżu Koszalińskiej Biblioteki Publicznej, na miejscu „starego” cmentarza niemieckiego, artysta rzeźbiarz Zygmunt Wujek umieścił wykonany z piaskowca nagrobek żyjącego w latach 1909-1927 sportowca, członka przedwojennego Związku Gimnastycznego, Gerharda Neuenfeldta – wydobyty z magazynów Zieleni Miejskiej.

Nagrobek został odrestaurowany. Na nim rzeźbiarz umieścił bryłę piaskowca w formie krzyża ze stalową miniaturką krzyża na górze i napisem: „Dla uczczenia pamięci zmarłych koszalinian. 1996.” Fundatorem upamiętnienia był Zygmunt Wujek.

Pomnik gen. Kazimierza Pułaskiego

Upamiętnienie, autorstwa Zygmunta Wujka, zostało odsłonięte 8 X 1994 roku. Obiekt usytuowany jest w pobliżu amfiteatru. Na granitowym głazie znajduje się, sygnowana przez Bałtyckie Towarzystwo Polska – Stany Zjednoczone Ameryki, brązowa płaskorzeźba przedstawiająca twarz Kazimierza Pułaskiego z dedykacją: „Bohaterowi Obojga Narodów gen. Kazimierzowi Pułaskiemu”. Poniżej widnieje wyryte na głazie przesłanie: „Konfederatowi barskiemu, obrońcy Częstochowy, ojcu kawalerii amerykańskiej w 215. rocznicę śmierci pod Savannah za wolność Ameryki”. Na granitowej tablicy umieszczonej na cokole z kamiennej kostki czytamy napis: „W 218. rocznicę Deklaracji Niepodległości Stanów Zjednoczonych Ameryki położono kamień węgielny pod pomnik gen. Kazimierza Pułaskiego. 4 VII 1994”.

Poświęcenia pomnika dokonał bp Czesław Domin, który podkreślił, że koszaliński pomnik jest pierwszym pomnikiem Kazimierza Pułaskiego w Polsce. Gościem uroczystości była Janet Weber, konsul generalny USA w Polsce. Inicjatorem i fundatorem upamiętnienia było Bałtyckie Towarzystwo Polska – Stany Zjednoczone Ameryki.

Pomnik

„Polskich Nauczycieli Tajnego Nauczania”

Został odsłonięty 6 X 1983 r. przez nauczycieli jeszcze z czasów okupacji – Marię Hudymową (z Koszalina) i Klemensa Trzebiatowskiego (z Gdańska), w związku z nadaniem imienia Polskich Nauczycieli Tajnego Nauczania Szkole Podstawowej nr 16. Usytuowany przy ul. S. Dąbka, koło obecnego Gimnazjum nr 6 im. Polskich Nauczycieli Tajnego Nauczania, jest dziełem Zygmunta Wujka.

Na surowej bryle granitu przywiezionej ze Szklarskiej Poręby umieszczono orła i tablicę z brązu w kształcie otwartej książki z cytatem z Juliusza Słowackiego na pierwszej stronie: „Dla nich Ojczyzną był język i mowa”. Na drugiej stronie księgi znajduje się informacja o szkole, która wcześniej funkcjonowała w obecnym gimnazjalnym budynku: „Szkola Podstawowa nr 16 w Koszalinie im. Polskich Nauczycieli Tajnego Nauczania. Koszalin, dn. 7 X 1983 r.” Pomnik ufundowały: Wydział Kultury Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej i Miejska Rada Narodowa w Koszalinie. Organizatorem uroczystości w dniach 6-7 X 1983 r. był, mający swoją siedzibę w Koszalinie, Klub Byłych Nauczycieli Tajnego Nauczania.

Pomnik **Dobrego Pasterza**

Po lewej stronie wejścia do kościoła pw. Ducha Św. znajduje się pomnik przedstawiający stojącą postać pasterza z owcą u boku, nawiązujący symboliką do Nowego Testamentu. Na tablicy umieszczono napis będący cytatem z Ewangelii według św. Jana: „Ja jestem dobrym pasterzem. Dobry pasterz daje życie swoje za owce”. Twórcą wykonanego z betonu w 2005 r. pomnika jest Jerzy Wojciechowski z Poznania. Fundatorami byli parafianie.

Krzyż „zworników”

Umieszczony jest na ścianie hallu Wyższego Seminarium Duchownego. Powstał z inicjatywy i pomysłu bpa Ignacego Jeża w pierwszej połowie lat osiemdziesiątych XX wieku. Pierwotnie znajdował się na ścianie zewnętrznej budowanego etapami Seminarium. Projektantem krzyża był Zygmunt Wujek. Zrealizował go wspólnie z inż. Pawłem Michalakiem.

W wykonaną z brązu konstrukcję krzyża osadzono zworniki z polichromowanego piaskowca. Ma to symboliczny przekaz, gdyż zworniki były w architekturze romańskiej i gotyckiej zwieńczeniem i centrum sklepień. W krzyżu znajduje się jeden oryginalny zwornik przekazany bp. Ignacemu Jezowi – z położonej w niemieckiej Nadrenii Północnej-Westfalii archidiecezji Paderborn, która w trudnych dla Kościoła w Polsce czasach wspomagała budowę koszalińskiego Seminarium. Inne zworniki zostały specjalnie wykonane, a umieszczono na nich m.in. herb papieski i herb Prymasa Józefa Glempa.

Pomnik diakonis „Salem”

W 1993 r. mijała 80. rocznica budowy i powstania obecnego Szpitala Wojewódzkiego, który do 1945 r. prowadziło ewangelickie zgromadzenie diakonis „Salem”. Powstałe w Nadrenii zgromadzenie zajmowało się opieką nad chorymi, sierotami i ubogimi. Do Koszalina przybyło, na czele ze swoją przełożoną Berthą von Massow (1872-1945), ze Szczecina. Porozumienie między „Salem” a starostwem koszalińskim w sprawie budowy szpitala podpisano w 1912 r. Szpital otwarto 31 X 1913 r. W 1930 r. zgromadzenie diakonis podpisało akt notarialny zakupu szpitala.

Z inicjatywy szpitala, bpa Ignacego Jeża i działających obecnie w Minden w Niemczech diakonis odsłonięto pomnik autorstwa Zygmunta Wujka. Wykonany jest z białego marmuru z osadzoną tablicą w brązie w formie krzyża z napisem w języku niemieckim i polskim, rozpoczynającym się cytatem z Ewangelii według św. Jana: „«Jezus Chrystus mówi: Ja żyję i wy żyć będziecie!» Dla upamiętnienia diakonis diakonatu żeńskiego Salem pracujących tu i na pozostałym Pomorzu. Requiescant in pace!” Pomnik został usytuowany na dawnym cmentarzu przyszpitalnym, gdzie w przeszłości znajdowały się groby diakonis, lekarzy i pastorów służących szpitalowi. Pomnik poświęcił bp I. Jeż i duchowni ewangeliccy.

Obelisk Gustava von Eisenhardt-Rothe

Decyzję o budowie szpitala w Koszalinie podjęto w 1908 r. Inicjatywa wyszła od ówczesnego starosty powiatowego Gustava von Eisenhardt-Rothe, który zatroszczył się o zabezpieczenie finansowe przyszłej inwestycji – główny ciężar przyjęło na siebie starostwo. Starosta znalazł też odpowiedniego gospodarza szpitala – zgromadzenie diakonis „Salem”.

Granitowy głaz umieszczony jest przed gmachem Szpitala Wojewódzkiego przy ul. T. Chałubińskiego. Był wyrazem wdzięczności niemieckich koszalinian okazanym Gustawowi von Eisenhardt-Rothe. Na głazie wyryto napis: „Wat möt, dat möt! Dem Erbauer des Krankenhauses Landrat von Eisenhardt-Rothe 1912-1920“ (Co trzeba, to trzeba! Budowniczem Szpitala staroście von Eisenhardt-Rothe 1912-1920). Odwrócony i przysypany ziemią pomnik odkryto w czasie robót ziemnych ok. 2000 roku. Został odnowiony przez Zygmunta Wujka.

U wejścia do budynku Izby Przyjęć Ginekologiczno-Położniczej widnieje w murze granitowy kamień z inskrypcją: „23 V 1931. Josua 21. v. 45”. Jest to nawiązanie do cytatu z Księgi Jozuego: „Ze wszystkich dobrych obietnic, które Pan uczynił domowi Izraela, żadna nie zawiodła, lecz każda się spełniła.” Napis upamiętnia zakończenie tego dnia budowy skrzydła szpitala.

Dąb i tablica pamięci **Józefa Dróbki**

17 IV 2009 r. na terenie Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej im. Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego posadzono dąb i odsłonięto tablicę mosiężną, osadzoną na czerwonym kamieniu granitowym stojącym na cokole. Napis na niej głosi: „Jeden z 21473 dębów pamięci posadzonych na 70. rocznicę zbrodni katyńskiej. Józef Dróbka. Urodzony 15.08.1895 roku w Walentynowie. Starszy strażnik Straży Granicznej drużyny sztabowej komendy obwodu Straży Granicznej w Chojnicach. Jeniec Ostaszkowa – Iłowej. Zamordowany 27.04.1940 roku w Kalininie. Pogrzebany w Miednoje. Pośmiertnie awansowany przez Prezydenta RP na stopień aspiranta w stanie spoczynku.”

W uroczystości wziął udział wnuk zamordowanego – Zdzisław Dróbka. Fundatorem upamiętnienia był Niezależny Samorządny Związek Zawodowy Funkcjonariuszy Straży Granicznej oraz Związek Zawodowy Pracowników Cywilnych MSWiA. Tablicę wykonała pracownia „Region” Bogdana Paszkowicza.

Obelisk ofiar akcji „Wisła”

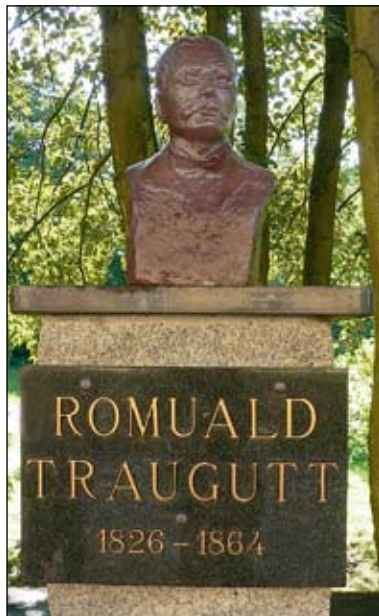

Został poświęcony i odsłonięty 2 IX 2007 r., na terenie przy cerkwi greckokatolickiej pw. Zaśnięcia Najświętszej Bogurodzicy przy ul. Niepodległości, przez biskupa ordynariusza diecezji wrocławsko-gdańskiej Włodzimierza Juszcza – w czasie uroczystości zorganizowanych w 60. rocznicę akcji „Wisła”.

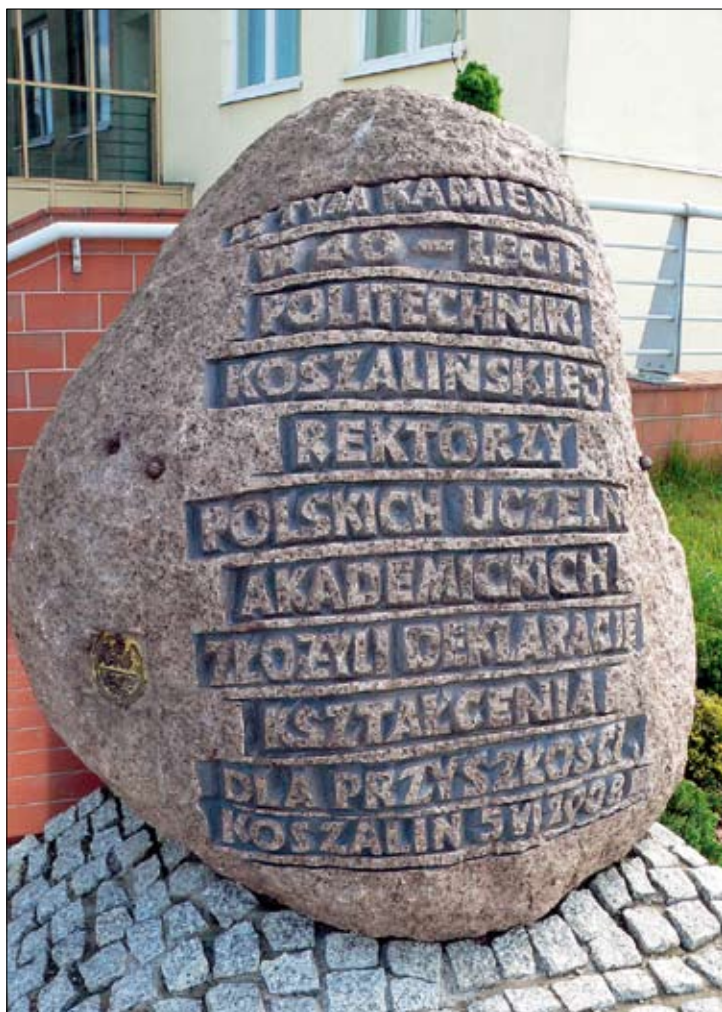
Pod greckokatolickim drewnianym krzyżem ułożona została kompozycja trzech granitowych głazów. Na jednym z głazów umieszczono czarną granitową tablicę z herbem Ukrainy i datą 1947. Poniżej czytamy napis w języku ukraińskim i polskim: „Ukraińcom deportowanym w 1947 r. z rodzinnych stron, którym na Ziemi Koszalińskiej przyszło budować nowe życie. W 60. rocznicę akcji „Wisła” Ukraińcy Koszalina i okolic. Koszalin, 2 września 2007 r.”

W uroczystości wziął udział biskup ordynariusz diecezji koszalińsko-kołobrzeszkiej Edward Dajczak. Ponad 300 osób deportowanych w 1947 r. i honorowi goście, odebrali pamiątkowe medale. Upamiętnienie ufundowała diaspora ukraińska i sponsorzy.

Popiersie Romualda Traugutta

Początki Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Obrony Przeciwlotniczej w Koszalinie sięgają 1948 r. Popiersie zostało postawione w 1992 r. w związku z nadaniem szkole imienia Romualda Traugutta. WSOWOPI przestała istnieć w 1997 r. Tradycje tej szkoły wraz z osobą patrona przejęło utworzone w 1994 r. przy ul. Wojska Polskiego Centrum Szkolenia Obrony Przeciwlotniczej, a następnie Centrum Szkolenia Sił Powietrznych. Popiersie dyktatora Powstania Styczniowego pierwotnie było wykonane z patynowanego gipsu. W 2009 r. zastąpiono je popiersiem żeliwnym. Na murowanym cokole widnieje napis: „Romuald Traugutt (1826-1864)”.

Głaz Politechniki Koszalińskiej

Starania o utworzenie w Koszalinie wyższej uczelni technicznej rozpoczęły się w 1956 r. Wniosek władz województwa koszalińskiego do ministra oświaty i szkolnictwa wyższego został skierowany w 1966 r. W 1967 r. powołano do życia Społeczny Komitet Budowy Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Koszalinie. WSI została powołana rozporządzeniem Rady Ministrów z 8 VI 1968 r. Pierwszym rektorem był doc. Jerzy Smoleński z Politechniki Gdańskiej, która sprawowała organizacyjną i merytoryczną opiekę nad tworzoną uczelnią. 5 X 1968 r. odbyła się uroczysta inauguracja pierwszego roku akademickiego. Z dniem 1 IX 1996 r. WSI została przekształcona w Politechnikę Koszalińską.

W dniach 4-6 VI 2008 r. w Koszalinie odbyło się posiedzenie Zgromadzenia Plenarnego Konferencji Rektorów Akademickich Szkół Polskich. Dyskutowano m.in. o kierunkach zmian w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce. Uczestnicy zgromadzenia plenarnego odsłoniли pamiątkowy głaz obok siedziby Politechniki Koszalińskiej przy ul. Śniadeckich. W głazie została umieszczona tuba z Deklaracją Zgromadzenia Plenarnego KRASP w sprawie kształcenia dla przyszłości, którą podpisało 123 rektorów i Sekretarz Generalny KRASP. Na upamiętnieniu, wykonanym przez Zygmunta Wujka, znajduje się napis: „W tym kamieniu w 40-lecie Politechniki Koszalińskiej rektorzy polskich uczelni akademickich złożyli deklarację kształcenia dla przyszłości. Koszalin 5 VI 2008”.

Pomnik budowniczych kościoła pw. św. Józefa Rzemieślnika

Usytuowany jest przed kościołem przy ul. Łużyckiej. Na granitowym czterotonowym głazie, stojącym na postumencie, zamieszczono tablicę z szarego granitu z napisem: „Tym, którzy przyczynili się do budowy tego kościoła niech Bóg wynagrodzi”. Na tylnej części głazu znajduje się okrągła tablica z szarego granitu z napisem: „Jubileusz 2000. Konsekracja kościoła 15.10.2000” i wpisanym w znak krzyża napisem: „Chrystus wczoraj, dziś i na wieki”.

Fundatorem upamiętnienia była parafialna Akcja Katolicka, a wykonawcą zakład kamieniarski „Almak” Marka i Bolesława Kwiatkowskich. 15 X 2000 r. bp Marian Gołębiowski konsekrował kościół i poświęcił pomnik jego budowniczych.

Obelisk Polskiego Czerwonego Krzyża

Został odsłonięty w 2004 r. na skwerze Polskiego Czerwonego Krzyża położonym między ul. K. Szymanowskiego i ul. J. Matejki. Granitowy głaz jest usadowiony na niskim murowanym cokole. Na obelisku zamieszczono symbol PCK – Czerwony Krzyż. Na granitowej tablicy na cokole czytamy napis: „85 lat PCK 1919-2004. Zarząd Rejonowy PCK w Koszalinie”. Projektantem, wystawionego z inicjatywy lokalnych władz PCK upamiętnienia był inż. Henryk Glugła.

Kotwica

Na Osiedlu „Morskim”, przy ul. Bosmańskiej, znajduje się pomnik ufundowany przez Polskie Towarzystwo Nautologiczne – osadzona na betonowym postumencie oryginalna stalowa kotwica statku. Na brązowej tablicy czytamy napis: „W 40-lecie powrotu Koszalina do Macierzy mieszkańcom Osiedla „Morskie” Zespół Badawczy Pomorza PTN w Koszalinie. 4 III 1985 r.”

Z koszalińskiego środowiska działaczy Polskiego Towarzystwa Nautologicznego wyszła, w latach dziewięćdziesiątych XX w., inicjatywa utworzenia Bałtyckiej Wyższej Szkoły Humanistycznej – pierwszej w mieście prywatnej szkoły wyższej.

Słupy graniczne

15 V 2003 r. przy wejściu do głównego budynku Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej odsłonięto dziewięć słupów granicznych z granitu – świadectw epoki, które przed II wojną światową wyznaczały granicę polsko-niemiecką na odcinku Chojnickiego Inspektoratu Straży Granicznej. Słupy w latach 1920-1939 wyznaczały granicę pomiędzy Polską – oznaczoną na każdym słupie literą „P” a Niemcami – oznaczonymi literą „D”. Na jednym ze słupów wyryty jest okolicznościowy napis – „Versailles 28.6.1919”, nawiązujący do traktatu wersalskiego z 28 VI 1919 r., który określił przebieg granicy między Polską a Niemcami w okresie międzywojennym.

Pomysłodawcami umieszczenia oryginalnych słupów na terenie COSSG byli jego funkcjonariusze – Wiesław Mrugała, Andrzej Skorek i pracownik Ośrodka – Ryszard Munzer. Projekt wykonał R. Munzer. W 2008 r. ustawiono jeszcze jeden, żeliwny słup – pochodzący z granicy polsko-rumuńskiej, z 1927 r.

Tablice Sanktuarium Przymierza

Do średniowiecznych tradycji kultu maryjnego na Górze Chełmskiej nawiązuje tablica z piaskowca, umieszczona na fundamentach zniszczonej w czasie reformacji kaplicy, na której czytamy słowa: „W tym miejscu w 1217 r. zbudowana została przez Zakon Norbertanów kaplica ku czci Matki Bożej. Zachowane fundamenty są świadkami początków rozwoju chrześcijaństwa na Ziemi Koszalińskiej. W XIV i XV stuleciu kaplica była znanym na Pomorzu i w Europie ośrodkiem pątniczym.”

Odrodzenie kultu maryjnego i powstanie Sanktuarium Matki Bożej Trzykroć Przedziwnej na Górze Chełmskiej związane jest z osobą bpa Ignacego Jeża – pierwszego ordynariusza diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej, który jako więzień obozu koncentracyjnego w Dachau spotkał się z o. Józefem Kentenichem – założycielem Ruchu Szentszackiego. W 1984 r. siostry szentszackie podjęły pracę w diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. W 1990 r. Kościół odzyskał teren na szczycie Góry Chełmskiej. 14 IV 1991 r. bp Ignacy Jeż dokonał poświęcenia i wmurowania kamienia węgielnego Sanktuarium.

W granitowej płycie wewnątrz kapliczki umieszczono kamień pochodzący z bazyliki Zwiastowania NMP w Nazarecie, kamień z obozu w Dachau – z bloku, w którym przebywał o. J. Kentenich oraz kamień z Prasanktuarium w Szentsztacie i krzyżyk wykonany z drewna dawnego ołtarza w Prasanktuarium.

1 VI 1991 roku Ojciec Święty Jan Paweł II w czasie swej pielgrzymki do Koszalina przybył na Górę Chełmską, by poświęcić nowo wybudowane Sanktuarium.

Każde sanktuarium szentsztackie posiada swoją szczególną nazwę (ideał, imię), która wyraża jego posłannictwo oraz wiąże się z historią jego powstania. 8 X 1994 r. Sanktuarium Matki Bożej Trzykroć Przedziwnej na Górze Chełmskiej zostało ogłoszone przez bpa Ignacego Jeża jako „Sanktuarium Przymierza”. Ideał ten został wcześniej rozpoznany i odczytany ze znaków czasu przez członków Ruchu Szentsztackiego diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Nawiązuje on do IV pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny, której tematem był Dekalog – prawo moralne przymierza między Bogiem a ludźmi. Ojciec Święty, niejako Mojżesz naszych czasów, zstępując z Góry Chełmskiej, rozpoczął w Koszalinie swoje kolejne nauczanie po ojczystym kraju. Przy wejściu do sanktuarium została zamieszczona tablica z napisem: „Sanktuarium Przymierza (Sanctuarium Foederis) poświęcone przez Ojca Świętego Jana Pawła II w dniu 1 czerwca 1991 r.”

Na pozostałościach cokołu krzyża będącego dziewiętnastowiecznym pomnikiem poświęconym żołnierzom pruskim poległym w wojnach napoleońskich umieszczono wykonaną z szarego granitu płytę. Widnieje na niej wykonany w brązie cytat zaczerpnięty z homilii papieskiej wygłoszonej na placu przy kościele pw. Ducha Św.: „Czy słowa Boga wypowiedziane na Synaju nie odezwały się dalekim echem również tu, na tej górze?”

Dekalog – dziedzictwo Starego Przymierza Boga z Izraelem – został potwierdzony w Ewangelii jako moralny fundament Przymierza Nowego we Krwi Chrystusa. Jan Paweł II. Koszalin, 1 czerwca 1991 r.”

Projektantem zamieszczonej w 1995 r. tablicy był inż. Janusz Rosiński.

Przy bramie prowadzącej do sanktuarium, na słupie wymurowanym z kamieni, znajduje się wykonana w 1991 r. z piaskowca przez Zygmunta Wujka, tablica z napisem: „1 czerwca 1991 r. przybył tu na Górę Chełmską z pielgrzymką Ojciec Św. Jan Paweł II”.

Tablica Marszałka Józefa Piłsudskiego

Znajduje się na narożnym budynku u zbiegu ulic Zwycięstwa i Marszałka Józefa Piłsudskiego. Została wykonana z piaskowca, ma wkomponowaną plakietę-medalion z brązu z wizerunkiem głowy Marszałka. Na upamiętnieniu czytamy napis dedykacyjny: „Marszałek Józef Piłsudski Wódz Naczelny zwycięskiej wojny polsko-bolszewickiej 1919-20. W 70-tą rocznicę społeczeństwo Koszalina 1990.”

Uroczystość odsłonięcia miała miejsce 10 XI 1990 r. - w 72. rocznicę odzyskania niepodległości. Tablicę poświęcił, w obecności Prezydenta Koszalina Bogdana Krawczyka, ks. prałat Jan Borzyszkowski. Upamiętnienie powstało z inicjatywy Tadeusza Gasztolda, Wincentego Laskowskiego, Pawła Michalaka i wykonawcy – artysty rzeźbiarza Zygmunta Wujka. Aktu odsłonięcia dokonał, mieszkający w Koszalinie, Stanisław Grażul – kombatant wojny polsko-bolszewickiej 1920 r.

Biegący obok tablicy Marszałka fragment ulicy Jego imienia, zamykany w razie potrzeby, był skromnym i „ciasnym” miejscem miejskich obchodów świąt narodowych w latach 1990-2003. Koniecznością stało się odpowiednie wykorzystanie pobliskiego, pięknego, placu Zwycięstwa przed gmachem Urzędu Wojewódzkiego ze stojącym tam jeszcze reliktem epoki stalinowskiej – pomnikiem „Zwycięskiej Armii Radzieckiej”. Plac stał się godnym miejscem usytuowania pomnika Józefa Piłsudskiego.

Tablica patrona - Marszałka Józefa Piłsudskiego

9 XI 2007 r. odsłonięto tablicę pamiątkową patrona Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej we wnęce ściiennej w głównym hallu gmachu Ośrodka. Przedstawia ona Józefa Piłsudskiego w ujęciu portretowym z napisem „Marszałek Polski Józef Piłsudski 1867-1935”. Patron Ośrodka, jako Naczelnik Państwa i Naczelnny Wódz w najtrudniejszych pierwszych latach II Rzeczypospolitej, jest symbolem walki o granice Polski Odrodzonej po okresie zaborów.

Fundatorami byli funkcjonariusze i pracownicy cywilni COSSG oraz władze miasta Koszalina. Tablicę, zaprojektowaną przez Jarosława Gacka, wykonała w brązie firma „Altomix”.

Tablica pamięci Ignacego Paderewskiego

Zaprojektowana i wykonana przez Zygmunta Wujka, umieszczona została w 2001 r. na ścianie amfiteatru im. Ignacego Jana Paderewskiego. Na tablicy z piaskowca w kształcie fortepianu została zamieszczona brązowa płaskorzeźba przedstawiająca twarz artysty i wykonane również w brązie godło Polski. Poniżej widnieje wyryty w piaskowcu napis: „Ignacy Jan Paderewski 1860-1941”.

Tablica była darem Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w 60. rocznicę śmierci I. Paderewskiego – wybitnego pianisty i patrioty, polityka kojarzonego przez Polaków na całym świecie ze sprawą odbudowy niepodległości Polski w latach 1918-1919.

Koszaliński amfiteatr został wybudowany w 1973 r. również z inicjatywy uczestników Festiwalu i władz wojewódzkich. „Wspólnota Polska” jest głównym organizatorem Światowego Festiwalu Chórów Polonijnych odbywającego się cyklicznie m.in. na scenie amfiteatru.

„Martyrologium Katyńskie”

17 IX 1998 r., w 59. rocznicę napaści sowieckiej na Polskę, odsłonięto na frontowej ścianie kościoła pw. Ducha Św. tablicę upamiętniającą „Martyrologium Katyńskie” – pomordowanych w 1940 r. przez NKWD polskich oficerów, których rodziny zamieszkują w Koszalinie, Słupsku, Kołobrzegu, Szczecinku i innych miejscowościach Ziemi Koszalińskiej.

Tablicę tworzy wykonany w brązie przez szczecineckiego artystę rzeźbiarza Wiesława Adamskiego orzeł w koronie i cierniach, stojący na mieczu. Pod mieczem, między datami 1940-1998, znajduje się napis „Ostaszków, Kozielsk, Starobielsk, Katyń, Miednoje, Charków”. Poniżej umieszczono na kratownicy niewielkie miedziane tabliczki z nazwiskami jeńców – ofiar zbrodni, zawierające także informacje o stopniu i wieku zamordowanych oraz rodzaju formacji, w której służyli.

Inicjatorem powstania „Martyrologium” było Stowarzyszenie „Rodzina Katyńska”. Tablicę – pomnik poświęcił bp senior Ignacy Jeż. Na kratownicy jest możliwość mocowania kolejnych nazwisk zamordowanych.

„Relikwie polskie”

14 VII 2002 r. z inicjatywy Stowarzyszenia „Rodzina Katyńska” w kościele pw. Ducha Św. odsłonięto „Relikwie polskie” – przeszkloną gablotę ekspozycyjną z urny z ziemią z miejsc kaźni w Katyniu, Charkowie, Miednoje, guziki z polskich mundurów z Katynia i Charkowa, plastry brzozy rosnącej na mogiłach w Katyniu. Napis na gablocie informuje: „Relikwie polskie – zawierają urny z ziemią, guziki z mundurów z dołów śmierci, plastry brzozy z krwią pomordowanych. Koszalin, 14.07.2002”.

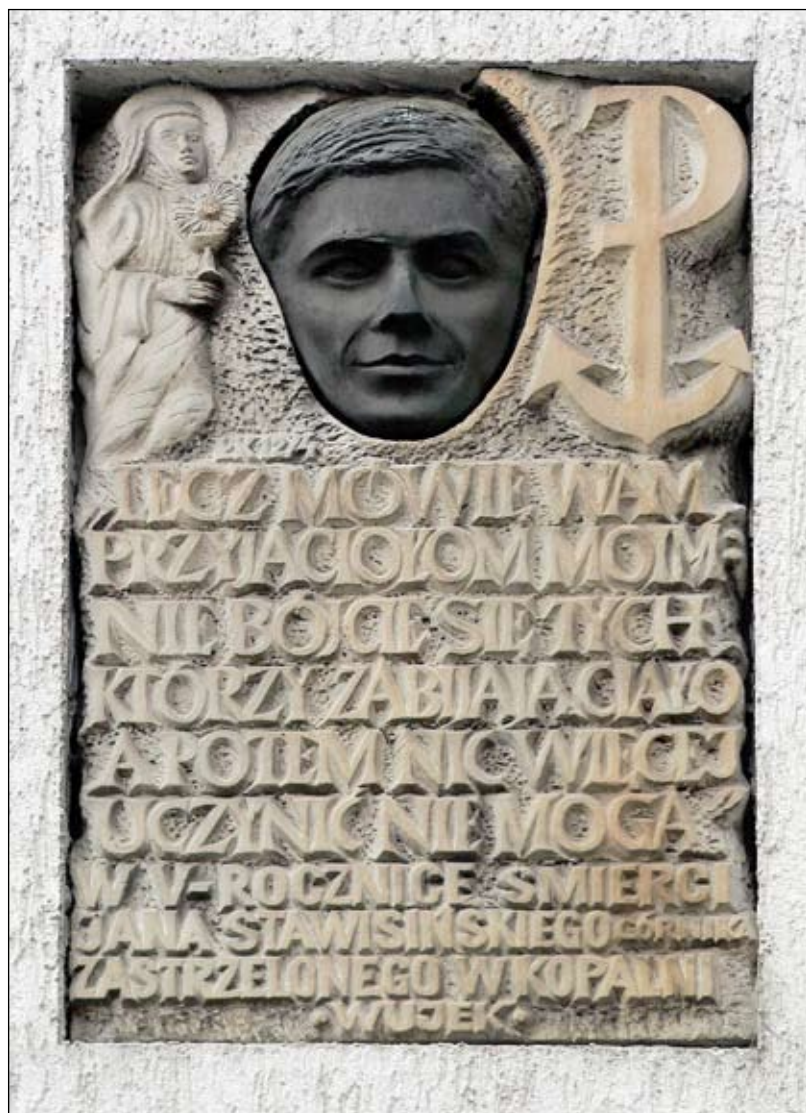

Tablica pamięci **Janusza Kusocińskiego**

Zamieszczona na budynku Studium Wychowania Fizycznego Politechniki Koszalińskiej przy ul. Raławickiej, odsłonięta została 20 VI 1983 r. Na wykonanym z miedzianej blachy upamiętnieniu widnieje portret polskiego biegacza z datami życia: 1907-1940. Obok czytamy dedykację: „Janusz Kusociński najlepszy sportowiec Polski. Zginął w walce z hitlerowskim okupantem. W XV-lecie WSInż. 20.06.1983”.

Poniżej znajdują się urny z ziemią z miejsc, gdzie byli mordowani polscy sportowcy, oznaczone napisami: „Urna z ziemią z miejsca stracenia w Palmirach Janusza Kusocińskiego wmurowana w 40-lecie zwycięstwa nad faszyzmem 1985-04-26”; „Urna z ziemią z miejsca zamordowania oficerów w Katyniu. Wmurowano w 50-lecie zbrodni NKWD 1990-09-17.” U stóp upamiętnienia znajdują się – wykonane z brązu – orzeł i znak Polski Walczącej.

Tablice pamięci Janka Stawisińskiego

Pierwsza tablica, autorstwa Zygmunta Wujka, znajduje się na elewacji kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego – w tej parafii mieszkał J. Stawisiński. Tablica została wykonana z piaskowca, na niej znajduje się wizerunek twarzy w brązie. Po bokach tablicy zamieszczono znak Polski Walczącej i wizerunek św. Barbary (patronki górników). Na upamiętnieniu znalazł się cytat z Ewangelii według św. Łukasza: „Lecz mówię wam przyjacielom moim nie bójcie się tych, którzy zabijają ciało, a potem nic więcej uczynić nie mogą” i napis: „W V rocznicę śmierci Jana Stawisińskiego – górnika zastrzelonego w kopalni „Wujek””. Odświeżenie epitafium dokonał bp I. Jeż w 1986 r. – rok później niż planowano, ponieważ kościół był jeszcze w budowie i obawiano się represji władz. Inicjatorem upamiętnienia była parafia.

Druga tablica powstała na Śląsku w 2001 r., ale została odsłonięta w Koszalinie dopiero w 2006 r., w 25. rocznicę pacyfikacji kopalni „Wujek”. Wykonaną z czarnego granitu tablicę umieszczono na granitowym głazie przy skrzyżowaniu ul. Zwycięstwa z częścią obwodnicy śródmiejskiej, noszącej imię Janka Stawisińskiego. Zatrzymujący się przechodnie odczytują napis: „Jeden z dziewięciu górników poległych w KWK „Wujek”. W XX rocznicę wydarzeń. Katowice 16 XII 2001”. Poniżej znajduje się wizerunek pomnika – krzyża stojącego przed bramą kopalni „Wujek”. Tablicę ufundował Zarząd Województwa Śląskiego. W uroczystości odsłonięcia wzięli udział górnicy z kopalni „Wujek”, bezpośredni uczestnicy grudniowych wydarzeń. Tablicę poświęcił bp Kazimierz Nycz.

Epitafium ks. Jerzego Popiełuszki

Postać ks. Jerzego została konspiracyjnie upamiętniona w pierwszą rocznicę śmierci w październiku 1985 r. wykonaną w brązie płaskorzeźbą – epitafium, która znajduje się w katedrze pod dzwonnicy. Autorem jest Zygmunt Wujek, a inicjatorem jej powstania i fundatorem ks. prałat Jan Borzyszkowski – wówczas proboszcz parafii katedralnej. Epitafium to portret ks. Jerzego z datami życia – 14 IX 1947 – 19 X 1984. Poniżej znajdują się napisy: „Dobrem zwyciężaj zło” (myśl św. Pawła), „Ofiara z życia za Boga, Prawdę, Ojczyznę”. Na dole artysta zamieścił symbole związane ze śmiercią ks. J. Popiełuszki – fale rzeki, pałkę, kajdanki i sznur.

Medalion-epitafium, wykonany z brązu, znajduje się również na ścianie wewnętrznej kościoła pw. św. Wojciecha. Pod podobizną ks. Jerzego czytamy napis: „Solidarność». Ks. Jerzemu Popiełuszcze męczennikowi za Wiarę i Ojczyznę parafianie Rokosowa. 19 X 1984 r.”

Tablica Związku Solidarności Polskich Kombatantów

Na wykonanej z miedzi i zamieszczonej w katedrze w 2008 r. tablicy znajdują się napisy: „Bóg, Honor, Ojczyzna”, „Związek Solidarności Polskich Kombatantów”, „Data założenia 12.12.1981”, „AK-BCH-PSZ-WP, II Konspiracja”. Związek Solidarności Polskich Kombatantów zrzesza w swoich szeregach uczestników walk o wolność i niepodległość oraz prześladowanych i więzionych za swoją patriotyczną postawę, którzy ofiarną służbą i osobistym poświęceniem torowali drogę do wolnej Polski.

Tablica jubileuszowa OO. Franciszkanów

Na elewacji kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w 1995 r. została zamieszczona tablica, wykonana przez zakład kamieniarski „Almak” Marka i Bolesława Kwiatkowskich, z napisem: „Jubileusz służby OO. Franciszkanów Bogu, Kościołowi i Ojczyźnie na Ziemi Koszalińskiej 1945 – 1995”. Na granitowym upamiętnieniu zamieszczono także symbol Zakonu Franciszkanów. Inicjatorem upamiętnienia była parafia.

Franciszkanie, wraz z innymi zakonami, odegrali ważną rolę w budowie polskiego życia na ziemiach zachodnich i północnych. W 1945 r., w związku z niewystarczającą liczbą duchowieństwa na tym obszarze, Prymas August Hlond zwrócił się z apelem o pomoc do zakonów. Również Departament Religijny Ministerstwa Administracji Publicznej wysłał pisma do prowincji zakonnych z prośbą o skierowanie swoich kapłanów na ziemie zachodnie i północne. Z chwilą poprawy sytuacji i zwiększenia się liczby księży diecezjalnych zakony odstępowały dotychczas obsługiwane parafie duchowieństwu diecezjalnemu. Koszalińscy franciszkanie najpierw pracowali w parafii pw. św. Józefa, obejmującej późniejszą katedrę, z kościołem parafialnym przy obecnej ul. bpa Czesława Domina – wybudowanym na potrzeby katolików w 1869 r. Wkrótce po powstaniu diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej w 1972 roku przeszli do parafii pw. Podwyższenia Krzyża Świętego, natomiast dotychczas pracujący tu księża diecezjalni objęli parafię pw. św. Józefa.

Tablica Jubileuszu Chrześcijaństwa

Wykonane z marmuru, brązu i emalii upamiętnienie zostało umieszczone w 2000 r. w przedsiönku kościoła pw. Podwyższenia Krzyża Świętego. Obok wykonanego w marmurze krzyża z dwoma słupami po bokach, symbolizującymi dwa minione tysiąclecia, znajduje się brązowa podobizna Jana Pawła II, opatrzona napisem „Diecezja Koszalińsko-Kołobrzaska”, a w emalii znak Jubileuszu z napisami: „Jubileum A.D. 2000”, „Christus Heri Hodie Semper”. Inicjatorem upamiętnienia była parafia.

Tablica o. Ludwika Wrodarczyka

Dramatyczne losy Polaków na Wołyniu upamiętniają tablice w różnych punktach miasta. Powstały z inicjatywy byłych żołnierzy 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej, którzy po II wojnie światowej, wraz z innymi ocalonymi z zagłady Polakami Wołynia, osiedli na Ziemi Koszalińskiej.

W 2008 r. wewnątrz kościoła pw. św. Józefa Rzemieślnika została zamieszczona tablica poświęcona o. Ludwikowi Wrodarczykowi. Zawiera napisy: „Na wieczną chwałę kapłanów Wołynia zamordowanych za wiarę i polskość przez okupantów i nacjonalistów 1939-1945”; „Misjonarz oblat Maryi Niepokalanej męczennik o. Ludwik Wrodarczyk, proboszcz parafii Okopy powiat Sarny. 25 VIII 1907 r. – 7 XII 1943 r. Porwany w nocy z 6/7 grudnia 1943 r. z kościoła przez ukraińskich nacjonalistów z OUN-UPA, torturowany w Karpilówce, poniósł męczeńską śmierć. W 65. rocznicę śmierci”; „W latach 1939-1945 w parafii Okopy zamordowano 150 osób, spalono - zburzono 150 zagród”. Na tablicy widnieje wizerunek krzyża i podobizna o. L. Wrodarczyka.

Wykonane z mosiądzu, przez pracownię „Region” Bogdana Paszkowicza, upamiętnienie ufundowało środowisko 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej i dawni mieszkańcy parafii Okopy.

Tablica walczących w akcji „Burza”

Została odsłonięta w 2004 r. w Kaplicy Garnizonowej przy ul. Zwycięstwa, w obecnej parafii pw. św. Marcina. Upamiętnienie, wykonane w mosiądzu przez pracownię „Region” Bogdana Paszkowicza, ufundowało środowisko 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej.

Na tablicy widzimy mapę obrazującą szlak bojowy 27 WDP AK i czytamy dedykację: „W hołdzie żołnierzom Armii Krajowej walczącym z niemieckim okupantem w akcji „Burza”. Poniżej znajduje się informacja: „Akcję rozpoczęła w styczniu 1944 r. licząca około 7000 żołnierzy 27. Wołyńska Dywizja Piechoty AK. W ponad 60 bitwach stoczonych z niemieckimi siłami okupacyjnymi i Ukraińską Powstańczą Armią, na Wołyniu, Polesiu i Lubelszczyźnie, straciła blisko 2000 poległych, rannych i zaginionych. 25 lipca 1944 r. w Skrobowie żołnierze Armii Sowieckiej podstępnie rozbroili prawie 3 000 żołnierzy 27. WDP AK. Akcja „Burza” objęła również Wileńszczyznę, Lubelszczyznę, Małopolskę, Kielecczyznę, Mazowsze, woj. łódzkie i część Śląska. Jej apogeum stanowiło Powstanie Warszawskie od 1 sierpnia do 2 października 1944 r. Niech pamięć ich czynu pozostanie wiecznie żywa. W 60. rocznicę akcji „Burza”. Koszalin 2004.”

Tablice zamordowanych kapłanów i zakonników Wołynia

W kościele pw. Ducha Świętego pod obrazem Matki Boskiej Kozielskiej znajduje się zespół trzech tablic z wspólną dedykacją: „Na wieczną chwałę kapłanów i zakonników Wołynia bestialsko zamordowanych za wiarę i polskość przez okupantów i nacjonalistów w latach 1939-1945”. Pierwsza tablica zawiera nazwiska ofiar NKWD, druga – listę ofiar OUN-UPA, trzecia tablica poświęcona jest ofiarom Gestapo. Tablice wykonane z mosiądzu, przez pracownię „Region” Bogdana Paszkowicza, ufundowało w 2000 r. środowisko 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej.

Tablica Harcerzy Wołynia

W 1999 r. w kościele pw. Ducha Świętego odsłonięto wykonaną z mosiądzu i miedzi, przez pracownię „Region” Bogdana Paszkowicza, tablicę z emblematem Krzyża Harcerskiego. Na tablicy zamieszczono napisy: „Harcerzom Wołynia – żołnierzom Polski Walczącej w latach 1939-45”; „W konspiracji, samoobronie i szeregach 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej”; „Więźniom, zesłanym i poległym w walce o wolność Ojczyzny”; „1939-1999 w sześćdziesięciolecie Rodacy”. Tablicę ufundowało środowisko 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej.

Tablica służby zdrowia 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK

Została zamieszczona w 2000 r. na ścianie budynku Zakładu Diagnostyki Laboratoryjnej Szpitala Wojewódzkiego w Koszalinie. Wykonana jest z mosiądzu przez pracownię „Region” Bogdana Paszkowicza.

Między datami 1944-2000 widnieje wizerunek wiszącego na wstędze krzyża z napisem: „Na Polu Chwały 1944”. Pod spodem dedykacja: „Ofiarnej służbie zdrowia, lekarzom, pielęgniarce i sanitariuszom 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty Armii Krajowej. W 56. rocznicę „Burzy”. Żołnierze Dywizji, Okręgowa Izba Pielęgniarek i Położnych, Okręgowa Izba Lekarska w Koszalinie.”

Tablica upamiętniająca wydarzenia stanu wojennego

31 VIII 1994 r. odsłonięto w katedrze tablicę upamiętniającą wydarzenia w okresie stanu wojennego, gdy 31 VIII 1982 r. siły tłumiące rocznicową demonstrację naruszyły sacrum katedry. Inicjatorem zamieszczenia tablicy był ówczesny przewodniczący Zarządu Regionu „Pobrzeże” NSZZ „Solidarność” Władysław Etc. Tablica powstała w uzgodnieniu z ks. Janem Borzyszkowskim i pierwszym przewodniczącym Zarządu Regionu „Solidarności” Pawłem Michałakiem. Autorem i fundatorem wykonanej z granitu tablicy był Zygmunt Wujek.

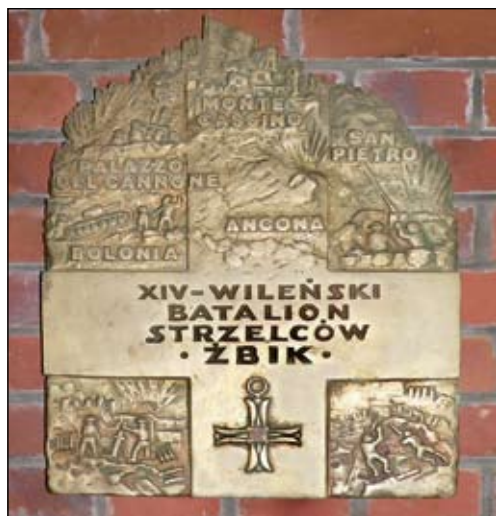
Na tablicy został wryty napis: „«Solidarność» 31 VIII 1982 r. Stan wojenny. Oddziały ZOMO i SB używając pałek i petard zaatakowały koszalinian udających się na Mszę św. w intencji porozumień sierpniowych. W czasie Mszy św. wrzucono do świątyni granaty łzawiące naruszając sacrum katedry. Niech dobry Bóg wybaczy winowajcom a naszym dzieciom i wnukom pozwoli żyć w Ojczyźnie prawa i miłości.” Pod tablicą, w murze, zostały zamieszczone fragmenty granatów – dowód zbezczeszczenia świątyni.

Tablica XIV Wileńskiego Batalionu Strzelców „Żbik”

Została ufundowana w 1991 r. przez kombatantów z Wielkiej Brytanii. Tablicę, zamieszczoną w kościele pw. Ducha Świętego, wykonał w brązie artysta rzeźbiarz Wiesław Adamski.

Na upamiętnieniu widzimy krzyż z wrytym napisem: „XIV – Wileński Batalion Strzelców „Żbik”. W tle znajdują się sceny działań wojennych i nazwy miejscowości, gdzie walczył batalion – Monte Cassino, Ancona, Bolonia, San Pietro, Palazzo del Cannone. Batalion wchodził w skład 5. Kresowej Dywizji Piechoty II Korpusu Polskiego.

Tablica pomordowanych w obozach koncentracyjnych

W 2007 r. odsłonięto w katedrze, wykonaną z brązu, tablicę ufundowaną przez Polski Związek Byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych. Na tablicy widnieje dedykacja: „Pamięci pomordowanych Polaków w hitlerowskich obozach koncentracyjnych 1939-1945”. Poniżej, pod symbolicznym drutem kolczastym i wokół osadzonej w trójkącie litery „P”, którą oznaczano polskich więźniów, wymienione są obozy: Zamość, Dachau, Stutthof, Mauthausen, Ravensbrück, Gross-Rosen, Sachsenhausen, Auschwitz-Birkenau, Bełżec, Potulice, Treblinka, Majdanek, Neuengamme, Buchenwald, Flossenbürg, Bergen-Belsen. Autorem tablicy jest artysta rzeźbiarz Romuald Wiśniewski.

Tablica pamięci Polek więzionych w Koszalinie

Po upadku Powstania Warszawskiego Niemcy przewieźli do Koszalina kilka transportów polskiej ludności ewakuowanej z Warszawy. Ludzi tych, przeważnie kobiety i dzieci, skierowano do okolicznych majątków. Część została w mieście.

Do tego wątku koszalińskiej historii nawiązuje wykonane z brązu upamiętnienie autorstwa Zygmunta Wujka, które zostało zamieszczone w katedrze w 1984 r. Tablica przedstawia postacie Polek w mundurach powstańczych. Pod datami „1944-1984” znajduje się napis: „Za waleczne i kochające serce – Polkom AK z Powstania Warszawskiego więzionym w Koszalinie 1944-45. Rodacy”.

Tablica upamiętniająca protest kolejarzy

20 VIII 1994 r., na budynku koszalińskiego dworca PKP, odsłonięto ufundowaną przez NSZZ „Solidarność” tablicę, wykonaną z blachy miedzianej. Upamiętnienie poświęcone jest wydarzeniom Sierpnia 1980 roku w Koszalinie. Na tablicy widnieje napis: „W XIV rocznicę podjęcia przez kolejarzy na stacji Koszalin czynnego poparcia robotniczego protestu przeciwko komunistycznemu totalitaryzmowi, a w obronie tego co niesie hasło „Bóg – Honor – Ojczyzna”.

Medalion Jubileuszu Chrześcijaństwa

Wykonany z brązu, został umieszczony pod katedralną wieżą w 2000 r. Zawiera podobiznę Ojca Świętego Jana Pawła II, napis: „Diecezja Koszalińsko-Kołobrzewska” i symbol Jubileuszu Chrześcijaństwa z napisami: „Jubileum A.D. 2000”, „Christus Heri Hodie Semper”.

Tablica Towarzystwa Przyjaciół KUL-u

Wykonana z piaskowca przez Zygmunta Wujka, umieszczona została na ścianie frontowej kościoła pw. św. Józefa. Na tablicy znajduje się medalion z brązu przedstawiający św. Ignacego Loyolę i napis: „Towarzystwo Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. W X-tą rocznicę diecezjalnego oddziału TP KUL pw. św. Ignacego Loyoli 1984-1994.” Fundatorem upamiętnienia było TP KUL.

Tablice bpa Ignacego Jeża

5 VI 1985 r. odsłonięto w katedrze wykonane z brązu upamiętnienie z dedykacją: „25 lat sakry biskupiej Ignacego Jeża ordynariusza diecezji koszalińsko-kołobrzewskiej”. Pod herbem biskupim widnieje biskupie zawołanie: „Veni ignem mittere” („Przyszedłem rzucić ogień”). Fundatorami było duchowieństwo i wierni diecezji.

W 1987 r., także w katedrze, zamieszczono kamienny medalion, wykonany w piaskowcu, przedstawiający krzyż z wiszącą na nim stulą – z napisem: „50 lat kapłaństwa ks. bp. Ignacego Jeża”. Autorem obydwu tablic jest Zygmunt Wujek.

Po prawej stronie wejścia do kościoła pw. Ducha Świętego zamieszczona jest na ścianie tablica - płaskorzeźba wykonana z piaskowca. Na niej widnieje krzyż z wiszącą na nim stulą, stylizowana na płomyk litera „I” i napis „Wierni Solidarni. W 75. rocznicę urodzin ordynariusza ks. bp. Ignacego Jeża”. Tablicę, wykonaną przez Zygmunta Wujka, ufundował w 1989 r. NSZZ „Solidarność”.

Tablice Wyższego Seminarium Duchownego

Jedną z najważniejszych spraw dla rozwoju utworzonej w 1972 r. diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej stało się formowanie nowych kapłanów. Biskup Ignacy Jeż już od 1973 r. starał się o zgodę władz na powstanie Seminarium. Długi czas czynił to bezskutecznie, więc klerycy przygotowywali się do kapłaństwa poza diecezją. Dopiero 18 XII 1980 r., wraz ze zmianami w Polsce, minister oświaty i wychowania wyraził zgodę na otwarcie i prowadzenie Wyższego Seminarium Duchownego, erygowanego 25 III 1981 r. przez biskupa ordynariusza w Wilkowie koło Koszalina. W 1984 r. zakończono budowę jednej z czterech części gmachu seminarium, dzięki czemu można było sprowadzić do diecezji wszystkich kleryków studiujących poza nią.

Tablice poświęcone historii WSD zostały zamieszczone na ścianie zewnętrznej przy głównym wejściu. Projektantem wykonanych z czarnego granitu tablic był Andrzej Ciesielski. Pierwsza nawiązuje do wizyty w Seminarium Ojca Świętego Jana Pawła II i zawiera cytat z jego wypowiedzi: „Ufajmy Bogu, że z tego Seminarium będą wychodzili dobrzy kapłani – mocni duchem, umysłem, modlitwą, kochający szczerze Boga i ludzi... 1 VI 1991 – Jan Paweł II”.

Druga tablica informuje o najważniejszych faktach z historii Seminarium: „Wyższe Seminarium Duchowne Diecezji Koszalińsko – Kołobrzeskiej. 25 III 1981 erygowanie Seminarium przez biskupa Ignacego Jeża. 26 VI 1982 Konferencja Episkopatu Polski i poświęcenie placu budowy. 1 VI 1991 wizyta Ojca Św. Jana Pawła II i poświęcenie Seminarium. Trwamy w modlitwie za wszystkich fundatorów i dobrodziejów Seminarium.”

Tablica pamięci Helmuta Holzapfela

Wykonana z szarego granitu, została odsłonięta 23 X 1993 r. na ścianie wewnętrznej Wyższego Seminarium Duchownego, przy wejściu do biblioteki. Na tablicy czytamy napis: „Restlos und rastlos für Gott und sein Reich“. „Bez reszty i bez ustanku dla Boga i jego Królestwa“. „Przyjaciel Polski, głosiciel idei pojednania ks. prałat dr Helmut Holzapfel 1914-1984, kapłan diec.

Würzburg, Honorowy Kanonik Kapituły Katedralnej Koszalińskiej, Dobrodziej WSD w Koszalinie. W naszej modlitwie i pamięci. Wyższe Seminarium Duchowne w Koszalinie, 23.10.1993”.

Ks. Helmut Holzapfel był przyjacielem bpa Ignacego Jeża. Organizował pomoc dla diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej. Wspierał budowę Wyższego Seminarium Duchownego. Był postacią wyjątkową przede wszystkim dlatego, że był orędownikiem Polski i pojednania polsko-niemieckiego w czasach, gdy w Niemczech myślało o tym niewiele.

Tablica Domu Samotnej Matki

Historia Domu Samotnej Matki „Dar Życia” spleciona jest z wizytą Ojca Świętego Jana Pawła II w Koszalinie. 1 VI 1991 r. w czasie Mszy św. na placu przy kościele pw. Ducha Św., która była głównym punktem pobytu papieża w Koszalinie, Dom Samotnej Matki został przekazany Janowi Pawłowi II jako dar ołtarza koszalińskiego samorządu.

5 VI 1994 r. na ścianie Domu odsłonięto pamiątkową tablicę wykonaną z piaskowca przez Zygmunta Wujka, z wizerunkiem matki z dzieckiem i napisem: „Dom Samotnej Matki. Koszalin, 1 VI 1991 r. Dar ołtarza Rady Miejskiej Koszalina. 5 VI 1994.” Fundatorem tablicy były władze miejskie.

Tablica ku czci założyciela i patrona miasta

9 IX 2006 r. bp K. Nycz poświęcił głaz usytuowany przed koszalińską katedrą. Na granitowym głazie zamieszczono tablicę nawiązującą do 740. rocznicy założenia miasta przez bpa Hermana von Gleichena i do patrona Koszalina św. Jana Chrzciciela z dedykacją: „W 740. rocznicę miasta Koszalina założonego przez biskupa Hermana von Gleichen. Św. Janie Chrzcicielu oręduj za nami. 1266-2006”. Fundatorem tablicy był Społeczny Komitet Ratowania Starego Koszalina, a inicjatorem upamiętnienia przewodniczący Komitetu Jerzy Grynkiewicz.

Tablice pamięci 8. Dywizji

4 IX 2004 r., na terenie koszar 8. Koszalińskiego Pułku Przeciwlotniczego przy ul. 4 Marca, odsłonięto pamiątkową tablicę w hołdzie żołnierzom 8. Dywizji. Był to efekt starań Stowarzyszenia Żołnierzy 8. Dywizji im. Bartosza Głowackiego, którego siedziba znajduje się w Koszalinie. Dywizja na terenie Pomorza Środkowego i Zachodniego stacjonowała od 1947 do 2001 r. Powstała 3 IX 1944 r. koło Siedlec. W 1945 r. uczestniczyła w forsowaniu Nysy Łużyckiej, w walkach pod Budziszynem i Dreznem oraz w bojach na terenie Czechosłowacji. Przed rozformowaniem w 2001 r. jednostka nosiła nazwę 8. Dywizji Obrony Wybrzeża. Wykonana z miedzi tablica 8. Dywizji i orzeł zostały umieszczone na granitowym głazie. W przesłaniu czytamy: „W hołdzie tym, którzy walczyli i służyli w latach 1944-2001 w szeregach 8. Dywizji Piechoty, 8. Dywizji Zmotoryzowanej, 8. Dywizji Zmechanizowanej, 8. Dywizji Obrony Wybrzeża. Stowarzyszenie Żołnierzy 8. Dywizji im. Bartosza Głowackiego.”

W 2005 r. obok upamiętnienia poświęconego całej 8. Dywizji odsłonięto kolejne tablice pamiątkowe - w hołdzie żołnierzom jednostek jej podległych. Fundatorami tablic, wykonanych w większości z miedzi a także z brązu i granitu, byli dawni żołnierze i samorządy.

Po bokach głównego upamiętnienia 8. Dywizji, na półkolistym murze, znajdują się tablice poświęcone: saperom 8. Dywizji; 8. Batalionowi Dowodzenia; 8. Batalionowi Remontowemu; 36. Pułkowi i 36. Brygadzie; 7. Brygadzie Zmechanizowanej Obrony Wybrzeża; 8. Koszalińskiemu Pułkowi Przeciwlotniczemu; 5. i 8. Batalionowi Rozpoznawczemu; 32. Pułkowi Zmechanizowanemu, 28. Pułkowi Zmechanizowanemu i 8. Kołobrzeskiej Brygadzie Zmechanizowanej; 8. Batalionowi Zaopatrzenia; 4. Pułkowi Artylerii Mieszanej; Związkiowi Byłych Żołnierzy Zawodowych i Oficerów Rezerwy WP; Wojskowemu Kołu Łowieckiemu „Orzeł”.

5 IX 2009 r. w Kaplicy Garnizonowej parafii pw. św. Marcina przy ul. Zwycięstwa odsłonięto upamiętnienie z okazji 65. rocznicy powstania 8. Dywizji. Na wykonanej z mosiądzu tablicy znajduje się napis: „W hołdzie tym, którzy walczyli i służyli w latach 1944-2001 w szeregach 8. Dywizji Piechoty, 8. Dywizji Zmotoryzowanej, 8. Dywizji Zmechanizowanej, 8. Dywizji Obrony Wybrzeża.” Fundatorem było Stowarzyszenie Żołnierzy 8. Dywizji im. Bartosza Głowackiego. Tego samego dnia, wśród tablic na terenie

8. Koszalińskiego Pułku Przeciwlotniczego, odsłonięto tablice poświęcone żołnierzom i pracownikom cywilnym wojska - służącym w 8. Batalionie Medycznym i pododdziałach sztabu 8. Dywizji.

Tablica pamięci Bałtyckiej Brygady Wojsk Ochrony Pogranicza

Tablica pamiątkowa usytuowana jest przy wjeździe na teren Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej. Wykonana z blachy miedzianej przez pracownię „Region” Bogdana Paszkowicza z Koszalina i poświęcona żołnierzom Brygady w latach 1945-1991 - odsłonięta została 10 VI 2005 r. Fundatorem był Związek Byłych Żołnierzy Zawodowych i Oficerów Rezerwy Wojska Polskiego i funkcjonariusze COSSG.

Na upamiętnieniu widnieje napis: „W hołdzie żołnierzom Bałtyckiej Brygady Wojsk Ochrony Pogranicza, którzy chronili morską granicę naszej Ojczyzny w latach 1945-1991. Członkowie Koła nr 5 ZBŻŻ i OR WP. Koszalin 10.06.2005.” Na tablicy zamieszczono wizerunki wieży obserwacyjnej POWT (Punkt Obserwacji Wzrokowo-Technicznej) i Pomnika Zaślubin z Morzem, który był znakiem Bałtyckiej Brygady WOP.

Tablica Związku Byłych Żołnierzy Zawodowych i Oficerów Rezerwy WP

Znajduje się w Kaplicy Garnizonowej parafii pw. św. Marcina przy ul. Zwycięstwa. Wykonana z mosiądzu, odsłonięta w maju 2006 r. Nad wymienionymi kołami ZBŻŻ i OR WP na terenie Ziemi Koszalińskiej zamieszczono napis: „Zawsze Wierni Ojczyźnie. W XXV rocznicę powstania Związku Byłych Żołnierzy Zawodowych i Oficerów Rezerwy Wojska Polskiego Regionu Środkowopomorskiego.”

Tablice Centrum Szkolenia Sił Powietrznych im. Romualda Traugutta

Umieszczone są przed wejściem do Muzeum Obrony Przeciwlotniczej, które działa przy CSSP. 14 IX 1999 r., w 80-lecie polskiej broni przeciwlotniczej, odsłonięto tablicę z ciemnego granitu z dedykacją: „1919-1999 - w hołdzie przeciwlotnikom Wojska Polskiego.”

5 IX 2008 r. zamieszczono tablicę z czarnego granitu z napisem: „Pro memoria. Twórcom historii i tradycji Wojsk Obrony Przeciwlotniczej w latach 1948-2008. Z okazji 60-lecia wojskowego szkolnictwa zawodowego w Koszalinie.”

Przy Muzeum Obrony Przeciwlotniczej znajdują się również tablice: upamiętniająca nadanie w 1967 r. statusu Wyższej Szkoły Oficerskiej Wojsk Obrony Przeciwlotniczej i związana z nadaniem imienia Romualda Traugutta w 1992 r.

Tablica 10-lecia Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej

Tablica, wykonana z mosiężnej i miedzianej blachy przez pracownię „Region” Bogdana Paszkowicza, znajduje się na ścianie głównego hallu COSSG. Otwarta księga wkomponowana jest w biało-czerwone kontury Polski obudowane piaskowcem. Na pierwszej stronie księgi, na której umieszczono także wizerunek słupa granicznego z godłem państwowym, czytamy napis w języku łacińskim: „Non scholae sed vitae discimus. Seneka”, a na drugiej stronie: „W 10-tą rocznicę powstania Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej. Funkcjonariusze i pracownicy. Koszalin 19 marzec 2002 r.”

COSSG powstał 19 III 1992 r. na mocy zarządzenia Komendanta Głównego Straży Granicznej. Otrzymał obiekty przy ul. J. Piłsudskiego, wybudowane w 1890 r. za francuskie reparacje na potrzeby szkoły kadeckiej. Po 1945 r. w budynkach funkcjonował szpital Armii Radzieckiej, Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Obrony Przeciwlotniczej, Bałtycka Brygada Wojsk Ochro-

ny Pogranicza i Bałtycki Oddział Straży Granicznej. Głównym zadaniem Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej, którego patronem stał się później Marszałek Józef Piłsudski, było organizowanie i podjęcie szkoleń, które wcześniej kandydaci do służby odbywali w szkołach o charakterze wojskowym.

Tablica pamięci Onnaschów

Odsłonięte w 2004 r. na domu przy ul. Matejki upamiętnienie poświęcone jest koszalińskim duchownym Kościoła ewangelicko-augsburskiego – superintendentowi Friedrichowi Onnaschowi i jego synowi – księdzu Friedrichowi Onnaschowi. Na czarnej granitowej tablicy, wykonanej przez zakład kamieniarski „Almak” Marka i Bolesława Kwiatkowskich, czytamy w języku niemieckim i polskim: „W tym domu żyli i pracowali ewangelicki biskup Koszalina ks. Friedrich Onnasch (1881-1945), jego syn ks. Friedrich Onnasch (1911-1945). Wspólnie z ks. Dietrichem Bonhoefferem służyli Kościołowi koszalińskiemu i Kościołowi Wyznającemu na Pomorzu aż po ofiarę życia.” Inicjatorem upamiętnienia była parafia ewangelicko-augsburska i Koszalińskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne. Fundatorem tablicy był przedsiębiorca Tadeusz Dudójć.

F. Onnasch (senior) działał aktywnie w strukturach Kościoła Wyznającego – broniącego wartości chrześcijańskich wobec zawłaszczającego struktury ewangelickie, popieranego przez nazistów, ruchu Niemieckich Chrześcijan. Zawsze angażował się po stronie najbiedniejszych i uciskanych. Spotkały go za to nazistowskie represje. W 1940 r. został wydalony z prowincji pomorskiej. Do końca wojny przebywał w Barlinku. Zginął, zabity przez Rosjan, 17 II 1945 r. Ten sam los spotkał jego najstarszego syna – Friedricha, także duchownego, który pozostał w Koszalinie – został zastrzelony przez Rosjan 4 III 1945 r.

D. Bonhoeffer był czołową postacią Kościoła Wyznającego w prowincji pomorskiej. Pełnił funkcję rektora Seminarium Duchownego, zlokalizowanego pod Szczecinem. Po jego likwidacji przez nazistów organizował tajne kursy seminaryjne, m.in. w budynku koszalińskiego szpitala. Został aresztowany po nieudanym zamachu na Adolfa Hitlera w Kętrzynie i stracony 9 IV 1945 r.

Tablica Leslie Barucha Brenta

Odsłonięta została 14 VII 2005 r. na ścianie domu przy ul. Dworcowej, gdzie mieszkał L. Brent. Uroczystego odsłonięcia dokonał sam, przebywający w Koszalinie, bohater – wybitny naukowiec w zakresie immunologii, Żyd pochodzący z przedwojennego Koszalina, którego rodzinę zgładzili naziści.

O jego ocaleniu tak pisał w „Gazecie Wyborczej” Zdzisław Pacholski – koszaliński artysta fotografik: „Profesor Leslie Brent urodził się w Koszalinie w 1925 r. jako Lothar Baruch. Mieszkał z rodziną (drobni kupcy) przy dzisiejszej ul. Dworcowej 4. W 1937 r. został wywieziony najpierw do sierocińca dla żydowskich dzieci w Pankow, a rok później – po „nocy kryształowej” – do Anglii, jednym z pierwszych kindertransportów w 1938 r. To ocaliło mu życie. Jego niemiecko-żydowska rodzina zginęła razem z milionami innych ofiar nazistowskiego reżimu. On sam w 1943 r. ochotniczo wstąpił do brytyjskiej armii i zmienił nazwisko na Leslie Brent.”

Na wykonanym z czarnego granitu przez zakład kamieniarski „Almak” Marka i Bolesława Kwiatkowskich upamiętnieniu widnieje napis w języku polskim, niemieckim i angielskim: „W tym domu urodził się i mieszkał w latach 1925-1937 Leslie Baruch Brent profesor St. Mary’s Hospital Medical School w Londynie twórca fundamentalnych badań naukowych w zakresie immunologii. Jego prace przyczyniły się do odkryć Petera Medawara uhonorowanych w roku 1960 nagrodą Nobla w dziedzinie medycyny.” Inicjatorem upamiętnienia był Zdzisław Pacholski. Tablicę ufundował Prezydent Koszalina Mirosław Mikietyński.

Tablica pamięci Andrzeja Zientarskiego

Andrzej Zientarski – prawnik i społecznik został upamiętniony tablicą na siedzibie Instytutu Pamięci Narodowej przy ul. W. Andersa, odsłoniętą 15 V 2009 r. W uroczystości wzięli udział m.in. minister spraw zagranicznych Radosław Sikorski i sekretarz generalny Rady Ochrony Pamięci Walki i Męczeństwa Andrzej Przewoźnik. Fundatorem tablicy, wykonanej w brązie przez Zygmunta Wujka, był społeczny komitet.

Pod płaskorzeźbą z wizerunkiem uhonorowanego czytamy: „Sędzia dr Andrzej Zientarski 1920-1992. Wybitny prawnik, historyk, pedagog i wy-

chowawca kilku pokoleń prawników, więzień obozów hitlerowskich, współzałożyciel Klubu Inteligencji Katolickiej. W latach 1973-90 kierował Komisją Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu – IPN w Koszalinie. Semper Fidelis Deo et Patriae.”

Tablica Koszalińskiej Biblioteki Publicznej im. Joachima Lelewela

Tradycje polskiego bibliotekarstwa w Koszalinie sięgają wczesnego okresu powojennego. 1 X 1946 r. powstała Powiatowa Biblioteka Publiczna. Jednym z pierwszych jej pracowników, a potem długoletnim kierownikiem była Maria Pilecka – siostra zamordowanego przez komunistów rotmistrza Witolda Pileckiego, którego imieniem nazwana jest obecnie jedna z ulic Koszalina. Zaczątkiem Miejskiej Biblioteki Publicznej była natomiast otwarta 16 VI 1947 r. biblioteka przy Muzeum Miejskim. W październiku 1950 r. powstała Wojewódzka Biblioteka Publiczna, z tymczasową siedzibą w Białogardzie.

Uchwałą Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej z dnia 14 VI 1972 roku ówczesna Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna otrzymała imię Joachima Lelewela.

Oficjalne otwarcie nowej siedziby biblioteki nastąpiło 12 IX 1973 r., z udziałem ministra kultury i sztuki Stanisława Wrońskiego. Koszalińska biblioteka stała się jedną z ważniejszych instytucji upowszechniania kultury w naszym mieście i regionie.

W dniach 29-30 IX 1973 r. zorganizowano uroczystą sesję, w czasie której, na nowym gmachu biblioteki przy ul. T. Kościuszki (obecnie Plac Polonii 1), odsłonięto tablicę patrona – wybitnego historyka, działacza niepodległościowego, bibliotekarza i bibliofila. Upamiętnienie, wykonane w brązie przez Zygmunta Wujka, jest płaskorzeźbą przedstawiającą twarz Joachima Lelewela z prawego profilu, z datami życia „1786-1861”.

Tablice Politechniki Koszalińskiej

Wewnątrz budynku Studium Wychowania Fizycznego przy ul. Raclawickiej znajduje się odsłonięta w 2003 r. tablica z ciemnego granitu z napisem: „Tablica upamiętniająca XXXV-lecie Akademickiego Związku Sportowego w Koszalinie 1968-2003. Założyciel doc. dr L. Wojciechowski.”

W budynku „A” przy ul. Raclawickiej zamieszczono brązową płaskorzeźbę autorstwa Ryszarda Moroza, na której widnieje portret prof. Andrzeja Rzymkowskiego i tekst: „Andrzej Maria Rzymkowski 1911-1986. Profesor zwyczajny. Doktor. Inżynier. Architekt. Zasłużony nauczyciel PRL. Wychowawca wielu pokoleń pracowników nauki i młodzieży. Pierwszy profesor w WSInż w latach 1968-81.”

W gmachu Politechniki przy ul. Śniadeckich, obok audytorium imienia Jerzego Smoleńskiego, znajduje się brązowa płaskorzeźba z wizerunkiem organizatora Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Koszalinie i napisem: „Audytorium imienia pierwszego Rektora Jerzego Smoleńskiego”. Autorem płaskorzeźby jest Zygmunt Wujek.

W budynku przy ul. Śniadeckich zamieszczone są również upamiętnienia poświęcone prof. Andrzejowi Guzińskiemu i prof. Zdzisławowi Piątkowi – zlokalizowane w pobliżu audytoriów Ich imienia.

Na mosiężnej tablicy, pod wykonanym w brązie portretem A. Guzińskiego, czytamy: „Profesor Andrzej Guziński (1939–2001). Twórca Wydziału Elektroniki Politechniki Koszalińskiej. Profesor Andrzej Guziński był wybitnym uczonym i nauczycielem akademickim. Od roku 1989 związany z Wyższą Szkołą Inżynierską, a potem Politechniką Koszalińską, zorganizował od podstaw najpierw Zakład Elektroniki, którego był dyrektorem w latach 1991-1997, a następnie Wydział Elektroniki, którego był pierwszym dziekanem w latach 1997-2001. Opracował autorskie programy nauczania na kierunku Elektronika i Telekomunikacja, zapoczątkował i dynamicznie rozwijał prace badawcze w zakresie elektroniki, tworząc szkołę naukową elektronicznych układów analogowych, której osiągnięcia są wysoko cennie w świecie naukowym. Uczniowie Profesora objęli najwyższe funkcje w Politechnice Koszalińskiej m.in. Rektora i Dziekana Wydziału Elektroniki. Dzięki osobistym osiągnięciom i talentom organizacyjnym Profesora Guzińskiego Wydział Elektroniki Politechniki Koszalińskiej w krótkim czasie uzyskał wysoką rangę w krajowym środowisku akademickim.”

Na tablicy z mosiądzu, pod brązową podobizną Z. Piątka, widnieje informacja: „Profesor Zdzisław Piątek (1938-2007). Współtwórca Politechniki Koszalińskiej. Profesor Z. F. Piątek uczestniczył w organizacji i rozwoju Wyższej Szkoły Inżynierskiej w Koszalinie, następnie Politechniki Koszalińskiej. Zorganizował Zakład, a następnie Katedrę Konstrukcji Betonowych, którą kierował do 2007 roku. Z Jego inicjatywy w Uczelni powołano Środowiskowe Laboratorium Techniki Próżniowej i Środowiskowe Laboratorium Techniki Budowlanej. Profesor pełnił szereg funkcji: prodziekana na Wydziale Budownictwa Lądowego, prorektora ds. nauczania i wychowania, prorektora ds. nauki i współpracy z przemysłem, rektora, dziekana Wydziału Budownictwa i Inżynierii Środowiska. Przyczynił się do uruchomienia kierunków studiów: wychowanie techniczne, elektronika, nauczycielskie kolegium języka angielskiego, zarządzanie i marketing, geodezja i kartografia. Był nieocenionym wychowawcą młodzieży akademickiej i kadr naukowych, autorem licznych publikacji, działaczem społecznym, znakomitym organizatorem. Za wybitną działalność dydaktyczną, naukową i inżynierską był wielokrotnie nagradzany i odznaczany.”

Tablice I Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Dubois

Tradycje szkolne budynku, w którym mieści się szkoła sięgają okresu przed I wojną światową. W 1912 r. nastąpiło uroczyste otwarcie Miejskiego Liceum Żeńskiego im. Księżnej Bismarck w wybudowanym specjalnie na jego potrzeby gmachu. W czasie II wojny światowej, w 1944 r., część pomieszczeń oddano na potrzeby lazaretu wojskowego. W latach 1945-1947 znajdował się tu szpital Armii Radzieckiej. W 1947 r. budynek przekazano Państwowemu Koedukacyjnemu Gimnazjum i Liceum, które wcześniej, od września 1945 r., mieściło się przy ul. Traugutta i ul. Zwycięstwa. Nauczyciele, w dużej części należący do Polskiej Partii Socjalistycznej, obawiając się narzucenia patrona związanego z ideologią stalinizmu, złożyli wraz z młodzieżą skupioną w OM TUR wniosek do Ministerstwa Oświaty o nadanie szkole imienia Stanisława Dubois.

W hallu Liceum znajdują się dwie tablice z czarnego granitu. Pierwsza została zamieszczona w październiku 1948 r. i zawiera inskrypcję: „W dniu

nadania Państwowemu Gimnazjum i Liceum imienia Stanisława Dubois nieustraszonego bojownika o Polskę demokratyczną straconego w Oświęcimiu w sierpniu 1942 roku przez najeźdźców hitlerowskich ufundowali tę tablicę: Komitet Obywatelski, grono nauczycielskie, młodzież szkolna 1948 r.” W lewym górnym rogu tablicy zamieszczono symbol graficzny PPS, z którą związany był patron szkoły.

Drugą tablicę odsłonięto 11 listopada 2008 r., w dniu Święta Niepodległości. Czytamy na niej przesłanie: „1 września 1945 – 11 listopada 2008. Pamięci organizatorów i nauczycieli I LO w 1945 r., wśród których byli: Leonia Kalinowska – pierwszy dyrektor szkoły, Jadwiga Jelec, Jan Laskowski, ks. Ryszard Łapiński, Edward Pikutowski, Roman Sierociński, Czesław Żądło. W 60. rocznicę nadania szkole im. Stanisława Dubois. Pionierzy Koszalina, Towarzystwo Wychowanków I LO, Prezydent Koszalina.” Odsłonięcia dokonali: Prezydent Mirosław Mikietyński, Lesław Mytnik, Maria Hudymowa i Szczepan Kuczyński.

Na zewnątrz budynku Liceum, po prawej stronie głównego wejścia do szkoły, znajduje się tablica w brązie z dedykacją nawiązująca do myśli polskiego wieszczka: „«Tu wieczny ma przybytek Ojczyzna, nauka, cnota» – Adam Mickiewicz. W 50. rocznicę powstania szkoły wychowankowie. 1945-1995”. Upamiętnienie, wykonane przez Zygmunta Wujka, odsłonięto w czasie zjazdu absolwentów w 1995 r.

Na budynku hali sportowej Liceum w 2000 r. odsłonięto brązową tablicę z napisem: „Hala Sportowa im. Lecha Żyły dyrektora I LO w latach 1971-1998, wychowawcy, sportowca, przyjaciela młodzieży. Anno Domini 2000”.

Dwie brązowe tablice upamiętniające początki Liceum, a ufundowane przez Towarzystwo Wychowanków, znajdują się w innych miejscach Koszalina. Na elewacji budynku przy ul. R. Traugutta 14 umieszczono tablicę z informacją: „W tym budynku we wrześniu 1945 roku rozpoczęli naukę pierwsi uczniowie Państwowego Koedukacyjnego Gimnazjum i Liceum, późniejszego I Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Dubois. 2001 rok. Towarzystwo Wychowanków”. Na budynku przy ul. Zwycięstwa 113 znalazła się tablica z napisem: „Ten budynek w latach 1945 – 1947 był siedzibą Państwowego Koedukacyjnego Gimnazjum i Liceum, późniejszego I Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Dubois. Towarzystwo Wychowanków – IX 2006 roku”.

Upamiętnienia Centrum Kształcenia Ustawicznego im. Stanisława Staszica

W głównym wejściu do budynku Centrum przy ul. Jana Pawła II znajdują się dwie tablice poświęcone Zespołowi Szkół Mechanicznych – taką nazwę nosiła wcześniej szkoła. Pierwsza została wykonana z metalu i zawiera napis: „Technikum Mechaniczne i Zasadnicza Szkoła Zawodowa im. Stanisława Staszica w Koszalinie. Tablica pamiątkowa z okazji otwarcia nowych obiektów szkolnych. Wrzesień 1975 r. Uczniowie TM dla Pracujących.” Imię Stanisława Staszica nadano szkole 3 X 1975 r. Druga tablica została wykonana z marmuru i widnieje na niej inskrypcja: „Tablica pamiątkowa z okazji 40-lecia Zespołu Szkół Mechanicznych im. Stanisława Staszica w Koszalinie 1946-1986.”

W pobliżu głównego wejścia do CKU usytuowane jest popiersie Stanisława Staszica wykonane z mosiądzu i umieszczone na betonowym cokole otoczonym lastriko Na cokole znajduje się granitowa tablica z napisem zawierającym ideę, którą kierował się patron szkoły: „Stanisław Staszic 1755-1826. Być Narodowi użytecznym”. Popiersie St. Staszica i tablica marmurowa zostały odsłonięte w czerwcu 1986 r. Inicjatorem przedsięwzięcia była rada pedagogiczna szkoły, która podjęła odpowiednią uchwałę we wrześniu 1985 r. Zarówno obydwie tablice jak i popiersie wykonali uczniowie w ramach pracy dyplomowej.

Płaskorzeźba patrona Zespołu Szkół nr 1 im. Mikołaja Kopernika

Gmach szkoły przy obecnej ul. W. Andersa wybudowano w 1838 r. na potrzeby seminarium nauczycielskiego, które działało do 1925 r. W 1931 r. przeniesiono tu gimnazjum z obecnej ul. Zwycięstwa – rozbudowane programowo o szkołę realną.

W październiku 1945 r. swoją działalność rozpoczęło polskie Gimnazjum Kupieckie. W latach późniejszych powołano Zespół Szkół Zawodowych nr 1, któremu w październiku 1975 r. nadano imię Mikołaja Kopernika

nika. Uroczystości towarzyszyło odsłonięcie na ścianie budynku brązowej płaskorzeźby, wykonanej przez Zygmunta Wujka, przedstawiającej twarz patrona i daty jego życia „1473-1543”.

Tablice Zespołu Szkół nr 7 im. Bronisława Bukowskiego

W hallu budynku szkoły przy ul. Orłąt Lwowskich znajduje się gipsowa tablica z inskrypcją: „W dn. 18 VI 1971 r. szkoła otrzymała nazwę Zasadniczej Szkoły Budowlanej dla Pracujących Koszalińskiego Zjednoczenia Budownictwa im. profesora Bronisława Bukowskiego w Koszalinie. Prof. Bronisław Bukowski 1893-1965, kawaler Krzyża Oficerskiego Orderu Odrodzenia Polski, profesor Politechniki Gdańskiej, pracownik naukowy, wychowawca nowego pokolenia pracowników budowlanych w Polsce Ludowej.”

Na ścianie zewnętrznej szkoły zamieszczono upamiętnienie nawiązujące do zakończenia budowy całego kompleksu szkolnego, łącznie z internatem. Na wykonanej z piaskowca tablicy czytamy dedykację: „Załogi Przedsiębiorstw K.Z.B. oraz Społeczny Fundusz Budowy Szkół i Internatów – swojej młodzieży. Koszalin 1971”. Zasadnicza Szkoła Budowlana powstała w 1959 r. jako szkoła przyzakładowa, później otwarto Technikum Budowlane. Spadkobiercą tradycji szkoły jest obecnie Zespół Szkół nr 7.

Tablice Zespołu Szkół nr 9 im. Romualda Traugutta

18 I 1977 r. ówczesnemu Zespołowi Szkół Elektroniczno – Elektrycznych nadano imię Romualda Traugutta – dyktatora Powstania Styczniowego. Na gmachu szkoły przy ul. Jedności została odsłonięta brązowa tablica autorstwa Zygmunta Wujka z wizerunkiem twarzy patrona i napisem: „Zespół Szkół Elektroniczno-Elektrycznych w Koszalinie. 18 I 1977”.

Jedenaście lat później wewnątrz budynku umieszczono trzy tablice wykonane w patynowanym gipsie. Na pierwszej widnieje nazwa szkoły: „Zespół

Szkół Elektroniczno – Elektrycznych im. Romualda Traugutta”; na drugiej zamieszczono portret patrona z napisem: „Romuald Traugutt 1826-1864”; na trzeciej czytamy napis: „W XI rocznicę nadania imienia 1977- 1988”. Tradycje szkoły kontynuuje obecnie Zespół Szkół nr 9.

Obelisk Zespołu Szkół nr 8 im. Tadeusza Kościuszki

Osadzony jest przy budynku szkoły przy ul. Morskiej. Został wykonany w 1974 r. przez Zygmunta Wujka. Fundatorami były koszalińskie przedsiębiorstwa, których pracowników kształciła szkoła – UNIMA, KAZEL, FUB. Pomnik to trzy, ustawione jeden na drugim, bloki granitowe. Z przodu wyryto napis: „W XXX-lecie PRL – Tobie Ojczyzno. 22 VII 1974”. Na górnym bloku został zamieszczony piastowski orzeł, wytłoczony w miedzianej blasze. Po lewej stronie obelisku znajdują się dwie brązowe płaskorzeźby nawiązujące do Insurekcji Kościuszkowskiej i Tadeusza Kościuszki – patrona szkoły.

Tablice Zespołu Szkół Sportowych im. Marii Konopnickiej

Gmach szkolny został wybudowany w 1879 r. za reparaacje francuskie, z przeznaczeniem na gimnazjum. Z czasem szkoła została podzielona programowo na gimnazjum i szkołę realną. W 1931 r. cały kompleks został przeniesiony do budynku dawnego seminarium nauczycielskiego przy obecnej ul. W. Andersa, a opuszczone pomieszczenia zajęła szkoła podstawowa.

Zespół Szkół Sportowych kultywuje tradycje pierwszej polskiej szkoły w Koszalinie, której początki działalności sięgają 20 VI 1945 r. i budynku przy ówczesnej ul. Z. Berlinga (obecnie ul. Podgórna) oraz powstałej później Szkoły Podstawowej nr 1. Pierwszy rok szkolny był bardzo krótki – zakończył się już 31 VII 1945 r. Ponieważ liczba uczniów wzrastała z dnia na dzień, inspektor oświaty otworzył dwie szkoły – Szkołę Podstawową nr 1 (w prywatnym budynku przy ul. Zwycięstwa) i Szkołę Podstawową nr 2 (przy ul. Bolesława Krzywoustego). 3 IV 1946 r. SP nr 1 przekazano budy-

nek przy ul. Zwycięstwa 107 (obecnie ul. Zwycięstwa 117), w którym nauczanie trwa do dziś.

Na ścianie zewnętrznej, przy głównym wejściu do szkoły przy ul. Zwycięstwa, znajdują się dwie tablice wykonane w mosiądzu. Na pierwszej tablicy widnieje napis: „1 września 1945 – 3 września 2007. Pamięci organizatorów i pierwszych najbardziej zasłużonych nauczycieli i wychowawców Szkoły Podstawowej nr 1 w Koszalinie, wśród których byli: Feliks Wielgosz – kierownik, Walentyna Babicz, Maria Boska, Julia Bryksy, Wiktoria Rucka, Jan Rudzin, Maria Smulikowska, Helena Turketti. Tablicę tę poświęcają Pionierzy Koszalina i Prezydent m. Koszalina.”

Na drugiej tablicy czytamy dedykację: „Pamięci organizatorów i pierwszych najbardziej zasłużonych nauczycieli Szkoły Podstawowej dla Pracujących oraz Gimnazjum i Liceum dla Dorosłych w Koszalinie, wśród których byli: Karol Mytnik – kierownik, Roman Sierociński – kierownik, Stefania Bojarsk, Matylda Dąbrowska, Maria Jagoszewska, Jadwiga Jankowiak, Janina Witczak. Tablicę tę poświęcają Pionierzy Koszalina i Prezydent m. Koszalina.” Tablice, odsłonięte podczas inauguracji roku szkolnego we wrześniu 2007 r., wykonała pracownia „Region” Bogdana Paszkowicza. Inicjatorami zamieszczenia upamiętnień byli pionierzy Koszalina, a fundatorem Prezydent Mirosław Mikietyński.

Tablice Gimnazjum nr 2 im. Janusza Korczaka

Budynek szkoły oddano do użytku w 1854 r., w 1861 r. dobudowano jeszcze jedno piętro. Od początku mieściła się tu miejska szkoła dla dziewcząt. Od 1877 r. prowadzono także odrębną szkołę dla chłopców. W okresie międzywojennym placówka przyjęła jednolity koedukacyjny profil.

Początki Szkoły Podstawowej nr 2, która funkcjonowała w budynku obecnego Gimnazjum nr 2, związane są, podobnie jak w przypadku Szkoły Podstawowej nr 1, z rozpoczęciem działalności polskiej szkoły podstawowej przy ul. Z. Berlinga, w której rok szkolny trwał od 20 czerwca do 31 lipca 1945 r. Lokalizację przy ul. Bolesława Krzywoustego SP nr 2, do której przeszli nauczyciele pierwszej polskiej szkoły, znalazła od kolejnego roku szkolnego, rozpoczętego 4 IX 1945 r.

Przy wejściu do budynku szkoły zamieszczone zostały dwie tablice z granitu. Pierwsza zawiera przesłanie: „Pionierom oświaty w 40-lecie szko-

ły. Koszalin 1985 – społeczeństwo miasta.” Na drugiej czytamy napis: „50 lat Szkoły Podstawowej nr 2 1945-1995. Uczniowie”.

W hallu Gimnazjum znajduje się tablica z dedykacją: „20 czerwca 1945 – 20 czerwca 2007. Pamięci organizatorów i pierwszych najbardziej zasłużonych nauczycieli i wychowawców Szkoły Podstawowej nr 2 w Koszalinie, wśród których byli: Leon Domiński – kierownik, Maria Gdulowa, Adela Hajduk, Helena Niepokojczycka, Halina Rudzin, Olga Turketti, Maria Wasilewska, Wanda Wojdyło. Tablicę tę poświęcają Pionierzy Koszalina i Prezydent m. Koszalina.” Mosiężną tablicę, wykonaną przez pracownię „Region” Bogdana Paszkowicza, ufundował Prezydent Mirosław Mikietyński. Inicjatorami byli pionierzy Koszalina.

Tablice Gimnazjum nr 11

Na ścianie zewnętrznej budynku szkoły przy ul. Sportowej znajduje się tablica z piaskowca z napisem: „Szkoła Podstawowa wybudowana w XXV rocznicę wyzwolenia Koszalina ze Społecznego Funduszu Budowy Szkół i Internatów. 1970”.

W hallu szkoły umieszczono granitową tablicę z informacją wrytą w mosiądzu: „Tu w latach 1951-2004 działała Szkoła Towarzystwa Przyjaciół Dzieci, Szkoła Ćwiczeń przy Liceum Pedagogicznym i Studium Nauczycielskim, Szkoła Podstawowa nr 11. Wdzięczni absolwenci z rodzicami. Koszalin, czerwiec 2004”. Fundatorem była Rada Rodziców przy Gimnazjum nr 11. W okolicznościowej uroczystości 25 VI 2004 r. brał udział i tablicę poświęcił bp Ignacy Jeż.

Obelisk Zespołu Szkół nr 11 im. ks. Jana Twardowskiego

Koło budynku szkoły przy ul. Jabłoniowej usadowiono granitowy głaz z mosiężną tablicą, na której widnieje napis nawiązujący do przesłania twórczości patrona szkoły: „Człowiek. Miłość. Przyroda. Szkoła im. ks. Jana Twardowskiego. 1 czerwca 2006”. Obok zamieszczono wizerunek dębowego liścia z napisem: „Dąb św. Franciszka”.

Zgodę na swój patronat nad szkołą ks. J. Twardowski, wybitny polski poeta, przesłał w ostatnich dniach swojego życia. Nadanie imienia Zespołowi Szkół nr 11 powiązane było z obchodami jubileuszu 60-lecia Szkoły Podstawowej nr 3 - wchodzącej, razem z Gimnazjum nr 3, w skład Zespołu. Uroczystość została zorganizowana 1 czerwca 2006 r. – w dniu urodzin patrona. Głaz usadowiono pod zasadzonym jesienią 2005 r. dębem. Drzewo i kamień – to symbole życia i trwałości, których tak wiele jest w twórczości ks. Jana Twardowskiego. Do nich nawiązuje program wychowawczy szkoły. Fundatorem obelisku była Rada Rodziców.

Tablica Zespołu Szkół nr 3 im. C.K. Norwida

Umieszczona jest wewnątrz szkoły przy ul. Podgórznej. Na czarnej marmurowej płycie widnieje portret Cypriana Kamila Norwida i napis : „Zespół Szkół nr 3 w Koszalinie im. Cypriana Kamila Norwida 1821-1883”.

Tablica, odsłonięta w 2006 r., upamiętnia nadanie szkole imienia. Fundatorem była Rada Rodziców oraz sponsorzy, a projekt opracowali nauczyciele placówki: Ewa Pelowska, Andrzej Piotrowski, Marek Niesłuchowski.

Tablice Szkoły Podstawowej nr 10 im. Stefana Żeromskiego

Na zieleńcu szkoły przy ul. F. Chopina znajduje się, odsłonięta 3 IV 2008 roku, granitowa tablica z dedykacją: „Pamięci Jana Pawła II”. Inicjatorkami upamiętnienia były opiekunki Samorządu Uczniowskiego – J. Fejstrowicz i D. Niedbała, a fundatorami - proboszcz parafii pw. św. Marcina ks. Stanisław Błądek, dyrektor szkoły Jerzy Dziubasik i firma kamieniarska „Granit” Kazimierza Paczosa.

Wewnątrz szkoły umieszczona jest marmurowa tablica z napisem: „Dla uczczenia Tysiąclecia Państwa Polskiego ze składek społeczeństwa miasta Koszalina i funduszy Centralnej Rady Związków Zawodowych zbudowano w latach 1959-1961 ten obiekt szkolny. Dnia 1 września 1961 roku otwarto tu Szkołę Podstawową im. Stefana Żeromskiego Pomnik Tysiąclecia”.

Upamiętnienia Szkoły Podstawowej nr 18 im. Jana Matejki

W budynku szkoły przy ul. St. Staszica znajduje się popiersie patrona szkoły – Jana Matejki wykonane z piaskowca przez Zygmunta Wujka. Odświeżenie popiersia pierwotnie stojącego przed gmachem, połączone z nadaniem szkole imienia i sztandaru, nastąpiło 13 X 1994 r. Fundatorem popiersia był Komitet Rodzicielski.

Również w hallu szkoły umieszczona jest wykonana z drewna płaskorzeźba przedstawiająca patrona w ujęciu portretowym. Poniżej czytamy napis: „Płaskorzeźba wykonana przez Jana Kowalczyka z okazji 10-tej rocznicy nadania szkole imienia Jana Matejki. Koszalin, dn. 12 października 2004 r.”

List Jana Pawła II do artystów

W październiku 2007 r. przy ul. Dworcowej 6 zamieszczono marmurową tablicę z fragmentem listu Ojca Św. Jana Pawła II do artystów: „Nie ulega bowiem wątpliwości, że artysta zachowuje szczególną relację z pięknem, można wręcz powiedzieć, że piękno jest jego powołaniem, zadaniem mu przez Stwórcę.” Upamiętnienie ufundował właściciel autorskiej galerii obrazów – Zbigniew Murzyn.

Głaz Rudolfa Clausiusa

Pochodzący z Koszalina Rudolf Clausius (1822-1888) zaliczany jest do najwybitniejszych fizyków w dziejach nauki. Był profesorem uniwersytetu w Zurychu i Bonn. Prowadził prace z zakresu termodynamiki i kinetyki gazów. Wprowadził pojęcie entropii i precyzyjnie sformułował drugą zasadę termodynamiki (1865). Opracował teorię polaryzacji dielektryków.

Politechnika Koszalińska postanowiła uhonorować pamięć uczonego, którego dorobek zasługuje na przypomnienie i kontynuację. 21 IX 2009 r. zorganizowano sesję naukową poświęconą R. Clausiusowi, w czasie której zaprezentowano projekt budowy Wieży Clausiusa z wahadłem Fo-

ucaulta. Obiekt ma być usytuowany przed budynkiem politechniki przy ul. Śniadeckich.

W miejscu planowanej wieży ustawiono granitowy głaz, na którym znajduje się metalowa płyta z napisem: „Energia Wszechświata jest stała. Energia Wszechświata dąży do maximum. Rudolf Julius Emmanuel Clausius. Koszalin 1822-Bonn 1888. Wszelkie osiągnięcia nauki są dziedzictwem wszystkich narodów.”

Tego samego dnia pod głazem wmurowano, podpisany przez uczestników sesji, akt erekcyjny pod budowę Wieży Clausiusa. Po jej wybudowaniu głaz ma być przeniesiony i ustawiony przy ul. Rudolfa Clausiusa – w centrum Koszalina.

Głaz Hospicjum

Koszalińskie Stowarzyszenie Hospicjum im. św. Maksymiliana Marii Kolbego powstało w 1993 r. Po pięciu latach rozpoczęło działalność hospicyjną – domową i stacjonarną. W latach 2005-2009 z inicjatywy osób zaangażowanych w działalność Stowarzyszenia wybudowano nową siedzibę hospicjum przy ul. Zdobywców Wału Pomorskiego. Budowę wsparł samorząd Koszalina, instytucje, firmy i przede wszystkim zwykli, kierujący się sercem, ludzie.

Jesienią 2009 r. wraz z oddaniem do użytku nowego obiektu Hospicjum usadowiono przed budynkiem 2-tonowy granitowy głaz w kształcie serca osadzony na postumencie. Na głazie została zamieszczona płyta z czarnego granitu, na której widnieje napis: „Dar serca Koszalinian”. W głaz wmurowano mosiężną tuleję z wykazem wszystkich darczyńców. Inicjatorem upamiętnienia było Stowarzyszenie Hospicjum im. św. Maksymiliana Marii Kolbego. Autorem jest Bolesław Kwiatkowski, który podarował głaz i wykonał wszystkie prace kamieniarskie.

Kamień Pamięci

14 VI 2009 r. dotarł z Koszalina do Oświęcimia Kamień Pamięci. Znalazł się tam wraz z innymi kamieniami przywiezionymi z całej Polski przez ludzi dobrej woli w celu wyeksponowania przy budowie Kopca Pamięci i Pojednania. Na kamieniu zamieszczono tabliczkę z herbem Koszalina i napisem: „Nigdy więcej! Mieszkańcy Koszalina, Prezydent Miasta Koszalina, Stowarzyszenie im. Kardynała Ignacego Jeża, Ogólnopolski Związek Byłych Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych”. Kamień przekazano w kolejną rocznicę pierwszego transportu do obozu koncentracyjnego KL Auschwitz. Ma upamiętniać także koszalinian, którzy byli świadkami nazistowskiego ludobójstwa.

Akcję zbierania kamieni prowadzono na całym świecie, a autorem pomysłu wzniesienia kopca był prof. Józef Szajna. Kopiec Pamięci i Pojednania zostanie uformowany w Oświęcimiu – między byłymi niemieckimi obozami Auschwitz I i Auschwitz II – Birkenau.

Spis treści

Wstęp	5
Pomnik Jana Pawła II	7
Pomnik Marszałka Józefa Piłsudskiego	8
Pomnik Ofiar bolszewizmu	11
Pomnik Martyrologii Narodu Polskiego	13
Pomnik gen. Władysława Sikorskiego	14
Pomnik gen. Władysława Andersa	17
Obelisk Jana Pawła II	19
Upamiętnienie Prymasa Stefana Wyszyńskiego	21
Pomnik ks. Jerzego Popiełuszki	23
Brama upamiętniająca wizytę Jana Pawła II	25
Anioł Pokoju	27
Krzyż Jubileuszu Chrześcijaństwa	29
Pomnik Janka Stawisińskiego	31
Pomnik „Byliśmy - Jesteśmy - Będziemy”	32
Aleja Dębów Pamięci	33
Dąb Pokoju	37
Pomnik „Więzi Polonii Zagranicznej z Macierzą”	39
Pomnik „Rodła”	41

Pomnik „Tym, którzy walczyli o polskość i wolność Pomorza”	42
Pomnik Cypriana Kamila Norwida	44
Pomnik Adama Mickiewicza	45
Pomnik „Drogi do Wolności”	47
Pomnik Bogarodzicy Dziewicy	48
Pomnik Ludwika Zamenhafa	49
Pomnik „Braterstwa Broni”	51
Pomnik „Zwycięskiej Armii Radzieckiej”	53
Głaz Pamięci Gminy Żydowskiej	55
Upamiętnienie starego cmentarza żydowskiego	57
Upamiętnienie nowego cmentarza żydowskiego	59
Lapidarium na cmentarzu koszalińskim	61
Pomnik pamięci zmarłych koszalinian	62
Pomnik gen. Kazimierza Pułaskiego	63
Pomnik „Polskich Nauczycieli Tajnego Nauczania”	65
Pomnik Dobrego Pasterza	66
Krzyż „zworników”	67
Pomnik diakonis „Salem”	69
Obelisk Gustava von Eisenhardt-Rothe	70
Dąb i tablica pamięci Józefa Dróbki	71
Obelisk ofiar akcji „Wisła”	72
Popiersie Romualda Traugutta	73
Głaz Politechniki Koszalińskiej	75

Pomnik budowniczych kościoła pw. św. Józefa Rzemieślnika	76
Obelisk Polskiego Czerwonego Krzyża	78
Kotwica	79
Słupy graniczne	80
Tablice Sanktuarium Przymierza	81
Tablica Marszałka Józefa Piłsudskiego	84
Tablica patrona - Marszałka Józefa Piłsudskiego	85
Tablica pamięci Ignacego Paderewskiego	86
„Martyrologium Katyńskie”	87
„Relikwie polskie”	88
Tablica pamięci Janusza Kusocińskiego	89
Tablice pamięci Janka Stawisińskiego	91
Epitafium ks. Jerzego Popiełuszki	91
Tablica Związku Solidarności Polskich Kombatantów	93
Tablica jubileuszowa OO. Franciszkanów	94
Tablica Jubileuszu Chrześcijaństwa	95
Tablica o. Ludwika Wrodarczyka	96
Tablica walczących w akcji „Burza”	97
Tablice zamordowanych kapłanów i zakonników Wołynia	98
Tablica Harcerzy Wołynia	99
Tablica służby zdrowia 27. Wołyńskiej Dywizji Piechoty AK	100
Tablica upamiętniająca wydarzenia stanu wojennego	101
Tablica XIV Wileńskiego Batalionu Strzelców „Żbik”	102

Tablica pomordowanych w obozach koncentracyjnych	103
Tablica pamięci Polek więzionych w Koszalinie	104
Tablica upamiętniająca protest kolejarzy	105
Medalion Jubileuszu Chrześcijaństwa	106
Tablica Towarzystwa Przyjaciół KUL-u	106
Tablice bpa Ignacego Jeża	106
Tablice Wyższego Seminarium Duchownego	107
Tablica pamięci Helmuta Holzapfela	107
Tablica Domu Samotnej Matki	108
Tablica ku czci założyciela i patrona miasta	108
Tablice pamięci 8. Dywizji	109
Tablica pamięci Bałtyckiej Brygady Wojsk Ochrony Pogranicza	110
Tablica Związku Byłych Żołnierzy Zawodowych i Oficerów Rezerwy WP	110
Tablice Centrum Szkolenia Sił Powietrznych im. Romualda Traugutta	111
Tablica 10-lecia Centralnego Ośrodka Szkolenia Straży Granicznej	111
Tablica pamięci Onnaschów	112
Tablica Leslie Barucha Brenta	113
Tablica pamięci Andrzeja Zientarskiego	113
Tablica Koszalińskiej Biblioteki Publicznej im. Joachima Lelewela	114
Tablice Politechniki Koszalińskiej	115
Tablice I Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Dubois	116
Upamiętnienia Centrum Kształcenia Ustawicznego im. Stanisława Staszica	118
Płaskorzeźba patrona Zespołu Szkół nr 1 im. Mikołaja Kopernika	118

Tablice Zespołu Szkół nr 7 im. Bronisława Bukowskiego	119
Tablice Zespołu Szkół nr 9 im. Romualda Traugutta	119
Obelisk Zespołu Szkół nr 8 im. Tadeusza Kościuszki	120
Tablice Zespołu Szkół Sportowych im. Marii Konopnickiej	120
Tablice Gimnazjum nr 2 im. Janusza Korczaka	121
Tablice Gimnazjum nr 11	122
Obelisk Zespołu Szkół nr 11 im. ks. Jana Twardowskiego	122
Tablica Zespołu Szkół nr 3 im. C.K. Norwida	123
Tablice Szkoły Podstawowej nr 10 im. Stefana Żeromskiego	123
Upamiętnienia Szkoły Podstawowej nr 18 im. Jana Matejki	124
List Jana Pawła II do artystów	124
Głaz Rudolfa Clausiusa	124
Głaz Hospicjum	125
Kamień Pamięci	126